

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

**Filozofická fakulta**

**Ústav světových dějin**

**Svatý Vojtěch a Polsko**

**St. Adalbert and Poland**

**Bakalářská práce**

**Vedoucí práce:** Doc. PhDr. Dana Picková, CSc.

**Autor práce:** Stanislava Halašková

**Praha 2010**

Poděkování:

Děkuji vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Daně Pickové, CSc. za odborné vedení, rady a průběžné konzultace poskytované během vypracování této bakalářské práce.

*„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“*

V.....dne.....

*podpis*

## Anotace

Téma bakalářské práce je posmrtný život svatého Vojtěcha a jeho vliv na vznik raně středověkého polského státu. Cílem práce je stanovit roli svatého Vojtěcha v raně středověké polské historii. První kapitola je zaměřena na život svatého Vojtěcha. Důraz je kladen na události, které jsou podstatné pro další části bakalářské práce. Druhá kapitola představuje kult svatého Vojtěcha v Polsku a ostatních částech Evropy, do kterých se rozšířil. Třetí kapitola zahrnuje události, které se týkají vzniku arcibiskupství v Hnězdně.

## Annotation

The topic of this Bachelor thesis is the afterlife of Saint Adalbert and his influence on the formation of the early medieval Polish state. The objective of the thesis is to determine the role of Adalbert in the early medieval period in Poland. The first chapter focuses on the life of Saint Adalbert. The main emphasis is placed on events that are essential for the following parts of the Bachelor thesis. The second chapter deals with the cult of Saint Adalbert in Poland and the remaining parts of the Europe that the cult spread into. The third part comprises events relevant to the origin of the archiepiscopate in Gniezno.

## Klíčová slova:

Arcibiskupství v Hnězdně, Boleslav Chrabrý, Kult svatého Vojtěcha, Ota III., Svatý Vojtěch.

## Key Words:

Archiepiscopate in Gniezno, Boleslav Chrobry, Cult of Saint Adalbert, Ota III., Saint Adalbert.

## Obsah

1. Úvod .....	6
2. Svatý Vojtěch .....	12
3. Kult svatého Vojtěcha .....	19
3.1. Zrození kultu svatého Vojtěcha .....	19
3.2. Kult svatého Vojtěcha v Polsku .....	25
3.3. Svatý Vojtěch v legendách.....	29
3.4. Hnězdenské chrámové dveře.....	33
4. Založení arcibiskupství v Hnězdně .....	35
4.1. Hnězdno nebo Praha?.....	35
4.2. Cesta císaře Oty III. do Hnězdna .....	39
4.3. Sjezd v Hnězdně v roce 1000.....	41
4.4. Založení hnězdenského arcibiskupství z církevně právního pohledu .....	48
5. Závěr.....	51
6. Seznam pramenů .....	53
7. Seznam literatury .....	54

## Úvod

Tématem bakalářské práce jsou posmrtné osudy svatého Vojtěcha a jeho vliv na počátky polského státu. Cílem práce je představit posmrtný život tohoto světce a ukázat jeho roli v utváření raně středověkého polského státu. Práce jsem vzhledem k sledované problematice rozdělila do dvou částí, kterým předchází úvodní kapitola, v níž představuji osobu svatého Vojtěcha. V jeho životopise se zaměřuji především na události, které jsou důležité pro obě následující části bakalářské práce. V závěru popisuji vykoupení Vojtěchových ostatků Boleslavem Chrabrým a jejich převezení do Hnězda. V další části se zabývám kultem svatého Vojtěcha, který se začal vytvářet v Římě a v polském Hnězdně. Postupně se šířil do dalších částí Evropy. Důležitou součástí kultu jsou i legendy, popisující Vojtěchův život. V třetí části vysvětluji problémy vzniku hnězdenského arcibiskupství v roce 1000. Na jeho založení měla vliv okolnost, že ostatky svatého Vojtěcha byly uloženy v Hnězdně. Dále se zabývám dalšími problémy, které provázely vznik tohoto arcibiskupství. Jde především o otázku, zda bylo Hnězdo jediným kandidátem pro povýšení na arcibiskupství, problematiku hnězdenského sjezdu a důvodů, proč císař Ota III. zamířil právě do Hnězda a církevně právní problémy, které doprovázely založení hnězdenského arcibiskupství.

Při psaní své bakalářské práci jsem vycházela z legend, kronik, análů a listin. Legendy, které jsou jednou z hlavních součástí kultu, jsem rozebrala v kapitole věnované vojtěšskému kultu. Druhým zdrojem pro mou práci jsou kroniky. Období, kterým se chci zabývat, popisuje především kronika Dětmara z Merseburku<sup>1</sup>, kronika Galla Anonyma<sup>2</sup> a Kosmova kronika<sup>3</sup>.

Kronika Dětmara z Merseburku patří mezi nejvýznamnější prameny, které popisují raně středověké dějiny Německa a okolních států. Byla sepsána zhruba mezi léty 1012 až 1018. Její autor je merseburský biskup Dětmar. Jeho původním úmyslem bylo sepsat dějiny merseburského biskupství. Vzhledem k tomu, že Dětmar působil v Sasku, byl ve středu tehdejšího dění, proto měl možnost získat mnoho zdrojů k sepsání své kroniky. Kronika má celkem osm knih. První čtyři knihy jsou věnovány popisu událostí, které se udály během

---

<sup>1</sup>*Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon*. In: MGH SS rer. Germ. N. S. Ed. Bretholz, B., Berlin 1923.

<sup>2</sup>*Galli chronicon*. In: MPH 1. Ed. Bielowski, A., Warszawa 1960.

<sup>3</sup>*Cosmae Pragensis Chronica Boemorum*. In: MGH SRG NS II. Ed. Bretholz, B., Berlin 1923.

vlády císařů Jindřicha I., Oty I., Oty II. a Oty III. Každá kniha je věnována jednomu z nich. Zbývající čtyři knihy popisují Dětmarovu současnost.<sup>4</sup>

V Dětmarově kronice se dozvídáme o smrti svatého Vojtěcha ve 28. kapitole čtvrté knihy, která byla sepsána kolem roku 1013. Autor zde uplatnil širokou znalost legendy, sepsané Brunem z Quefurtu. Cesta císaře Oty III. do Hnězda je vylíčena ve 44. kapitole čtvrté knihy.

Kronika Galla Anonyma je nejstarší polskou kronikou. Byla sepsána zhruba v letech 1112 až 1117. Autor je neznámý. Byl to zřejmě duchovní, příslušník benediktinského řádu. Do Polska přišel koncem 11. století. Nejčastěji se uvažuje o tom, že pocházel ze severu Francie nebo Itálie, a proto je označován jako Gall Anonym. Téměř s jistotou můžeme říci, že během psaní kroniky pobýval na dvoře polského krále Boleslava Křivoústého v Krakově.

Při psaní své kroniky se Gall Anonym nechal inspirovat legendou *Liber de passione sancti martyris*. Ta patří mezi primární zdroje popisující vládu Boleslava Chrabrého. Pravděpodobně vzbudila zájem Galla, který sbíral všechna dostupná svědectví politické tradice Piastovců, zvláště ta, která se týkala jejich vztahu k císařství. V této činnosti byl podporován samotným polským králem Boleslavem Křivoústým. Zvláště mu byl nápomocen Michal Awdaniec, Gallův patron a iniciátor kroniky. Díky němu měl přístup do archivu, ve kterém byly uchovány veškeré dokumenty týkající se polského státu. Po sepsání Gallovy kroniky se staly staré dokumenty zbytečnými a byly zcela zapomenuty. Bohužel Gall neuváděl zdroje, které využil, proto je těžké vystopovat jeho prameny. Přizpůsobil si fragmenty z jiných textů svým představám. Tyto fragmenty pak začlenil do textu tak, aby je vhodně spojil s textem vlastním. Z tohoto důvodu je těžké je zrekonstruovat.<sup>5</sup>

Kronika Dětmara z Merseburku i kronika Galla Anonyma popisují hnězdenské události. Nelze však přehlédnout, že jejich výpovědní hodnota je různá. V některých bodech se dokonce rozcházejí. Tato skutečnost je způsobena odlišným časovým odstupem a zcela rozdílným pohledem na události v Hnězdně. Dětmar z Merseburku psal svou kroniku v době, kdy ochladly vztahy mezi Polskem a říší. Zaměřuje se na církevně právní okolnosti, které doprovázely založení arcibiskupství v Hnězdně. Naopak Gall Anonym, který psal svou

---

<sup>4</sup>NOVÝ, Rostislav – SLÁMA, Jiří – ZACHOVÁ, Jana: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*. Praha 1987, s.266.

<sup>5</sup>DUDEK, Jaroslaw: *Emperor Otto III's „advent“ at Gniezno in March 1000 as evidence of the presence of the Byzantine ceremonials at the first Piasts' court?* In: *Byzantinoslavica. Revue internationale des études Byzantines* LXIII, 2005, s.119-120.

kroniku s odstupem jednoho století, popisuje pompézní přijetí císaře Oty III. na dvoře Boleslava Chrabrého a korunovaci polského knížete králem. Tato událost se neobjevila u Dětmara z Merseburku. Důvodem je zřejmě různý pohled obou kronikářů na hnězdenský sjezd. Kronika Galla Anonyma byla sepsána během vlády Boleslava Křivoústého, který byl jejím hlavním iniciátorem. Motiv korunovace byl v té době velmi aktuální. Gall se proto soustředil na oslavu vlády Boleslava Chrabrého, který byl ve skutečnosti korunován těsně před svou smrtí v roce 1025.

Kosmova kronika vznikla na počátku 12. století. Skládá se ze tří knih. Předpokládá se, že Kosmas neměl v úmyslu pokračovat ve psaní své kroniky až do své současnosti. K tomuto kroku se odhodlal až na sklonku svého života, proto je třetí kniha datována kolem roku 1125. Své dílo autor nedokončil. Do 20. století se dochovalo čtrnáct rukopisů této kroniky, z čehož lze usuzovat, že byla hojně přepisována. Po obsahové stránce můžeme soudit, že jde o dílo mimořádně ideově ucelené. Vyjadřuje Kosmův kladný vztah k přemyslovské dynastii, zároveň se v něm nezapře, že je církevní prelát.<sup>6</sup>

Kosmas, který byl jedním z propagátorů vojtěšského kultu v Čechách, věnuje ve své kronice značnou pozornost svatému Vojtěchovi. Zdůrazňuje světcovu úlohu patrona českých zemí. O založení hnězdenského arcibiskupství se zmiňuje jen okrajově.

Zatím neexistuje žádná monografie, které by se zabývala tématem mé bakalářské práce. Proto je třeba využít literaturu, která se o tématu posmrtného života svatého Vojtěcha a hnězdenského sjezdu zmiňuje. Z obecnějších děl jsem využila dvoudílnou práci G. Labudy *Studie nad początkami państwa polskiego*<sup>7</sup>. Autor v ní popisuje počátky polského státu od vlády prvního historicky doloženého polského knížete Měška I. do konce vlády jeho syna Boleslava Chrabrého. Tato syntéza polských dějin usiluje o zachycení událostí popsanych v písemných pramenech, které se snaží interpretovat v kontextu evropských dějin. Autor věnuje značnou pozornost problematice hnězdenského sněmu, který je v publikaci rozebírán z různých úhlů pohledu. Vychází především z písemných pramenů.

Další syntézu polských raně středověkých dějin sepsal P. Urbańczyk. Kniha *Trudne początki Polski*<sup>8</sup> je pokusem o kritickou diskusi s mnoha zakořeněnými názory o počátcích Polska. Autor se zabývá především předkřesťanskou historií. Polemizuje s názory o polských

---

<sup>6</sup>NOVÝ, Rostislav – SLÁMA, Jiří – ZACHOVÁ, Jana: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s.298-290.

<sup>7</sup>LABUDA, Gerard: *Studie nad początkami państwa polskiego*. Poznań 1988.

<sup>8</sup>URBAŃCZYK, Przemysław.: *Trudne początki Polski*. Wrocław 2008.

kmenech a dalšími spornými názory, týkající se raně středověkých polských dějin. Ve stejném duchu se nese i část věnovaná hnězdenskému sjezdu a založení arcibiskupství. Autor se zde vyrovnává se řadou stereotypů, které byly k této problematice v minulosti vysloveny. Při své interpretaci hledá nové možnosti, které by mohly celou situaci objasnit.

G. Labuda je autorem biografického díla *Święty Wojciech*<sup>9</sup>. V této práci provedl autor syntézu života svatého Vojtěcha. V první části popisuje Vojtěchův život od narození k mučednické smrti. Jeho biskupskou, mnišskou a misionářskou práci ukazuje v širokém kontextu. Druhá část je věnována světcovu kultu. Autor se věnuje vyřešeným i nevyřešeným otázkám, které jsou spojeny s osobou svatého Vojtěcha.

Důležitou součástí kultu svatého Vojtěcha jsou legendy. Ty zpracovávají autoři R. Nový, J. Zachová a J. Sláma v komentované edici *Slavíkovci ve středověkém písemnictví*. Texty legend zde jsou chronologicky řazeny. Práce je rozdělena na části zabývající se hagiografickými a kronikářskými díly a na památky právní povahy. V některých případech jde o vůbec první český překlad latinských originálů. Každá písemnost je vybavena úvodem, kde R. Nový shrnuje údaje o vzniku pramene, o jeho rukopisném dochování a o vydání latinského originálu. Texty z latiny přeložila J. Zachová.

Další legenda o životě a smrti svatého Vojtěcha se nachází na bronzových dveřích hnězdenského chrámu. Popisu a vysvětlení jednotlivých obrazců se věnuje *Bronzová legenda o svatém Vojtěchovi*. *Legenda Aerea de sancti Adalberti*<sup>10</sup> od autorů D. Hejbala, J. B. Láška, A. Opaska, D. Stehlíkové a M. Trymla. Součástí práce je i výklad historie hnězdenských chrámových dveří a popis vzniku tohoto jedinečného ikonografického pramene.

Další okruh literatury, kterou jsem využila ve své bakalářské práci, tvořily sborníky. V roce 1997 bylo 1000. výročí Vojtěchovy mučednické smrti. Při této příležitosti vzniklo několik sborníků, věnujících se problematice svatého Vojtěcha. *Święty Wojciech i jego czasy* je sborník ze sympozia, které se konalo 12. - 13. května 1997 v Saint-Maurice. Z něj jsem použila články T. Dunin-Wasowicz *Święty Wojciech i jego najstarszy kult w Europie w świetle badań dawnych i nowych*<sup>11</sup> a M. Rokosze *Pamięć i kult św. Wojciecha-Adalberta w*

---

<sup>9</sup>LABUDA, Gerard: *Święty Wojciech*. Wrocław 2000.

<sup>10</sup>HEJBAL, Dušan a kol.: *Bronzová legenda o svatém Vojtěchovi. Legenda Aerea de sancti Adalberti*. Praha 1997.

<sup>11</sup>DUNIN-WASOWICZ, Teresa: *Święty Wojciech i jego najstarszy kult w Europie w świetle badań dawnych i nowych*. In: *Święty Wojciech i jego czasy*. Ed. Źaki, A., Sant-Maurice 1997, s.219-225.

Rymie<sup>12</sup>. T. Dunin-Wasowicz ve svém článku vykresluje, jak se šířil kult svatého Vojtěcha v Evropě. Nejprve se zmiňuje o jeho vzniku. Upozorňuje na některé charakteristické znaky, související se stavbami kostelů zasvěcených svatému Vojtěchovi. Jde především o jejich polohu na ostrovech nebo poblíž vody. M. Rokosze se ve svém článku zaměřuje na kult svatého Vojtěcha v Římě. Popisuje počátky a historii kultu a místa s ním spojená.

K tisíciletému výročí Vojtěchovy smrti vznikl sborník s názvem Svatý Vojtěch. Sborník k mileniu, který shrnuje současný stav bádání o svatém Vojtěchu. J. Kadlec v něm publikoval článek Svatovojtěšská úcta v českých zemích<sup>13</sup>. V něm píše o historii uctívání svatého Vojtěcha v českých zemích od středověku až po novověk.

Sborník Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa vznikl při příležitosti mezinárodního symposia pořádaného Českou křesťanskou akademií a Historickým ústavem Akademie věd 19. - 20. listopadu 1997. Z tohoto sborníku jsem využila článek D. Třeštíka Sv. Vojtěch a formování střední Evropy<sup>14</sup>, ve kterém se autor zamýšlí nad úlohou svatého Vojtěcha v raně středověkých dějinách střední Evropy. Formuluje zde myšlenku, že Hnězdno nemuselo být jediným kandidátem na založení arcibiskupství.

K tisíciletému výročí hnězdenského sjezdu byly vydány sborníky, které se touto problematikou zabývají. Ve své bakalářské práci jsem nejvíce využila sborník Milenium synodu – zjazdu gnieźnieńskiego, který vznikl po sympoziu konaném v Hnězdně 9. března 2000. Do sborníku přispěl G. Labuda článkem *Utworzenie metropolitalnej organizacji Kościoła polskiego na synodzie w Gnieźnie w dniach 9 – 10 marca 1000 roku*<sup>15</sup>, ve kterém hodnotí písemné prameny, které zaznamenávají hnězdenské setkání Boleslava Chrabrého a Oty III. a literaturu zabývající se tímto setkáním. Další důležitý článek v tomto sborníku je od G. Barone *Wkład Sylwestra II w „spotkanie gnieźnieńskie“ (9 marca 1000)*<sup>16</sup>. V něm autorka

---

<sup>12</sup>ROKOSZ, Mieczysław: *Pamięć i kult św. Wojciecha-Adalberta w Rymie*. In: *Święty Wojciech i jego czasy*. Ed. Żaki, A., Sant-Maurice 1997, s.205-217.

<sup>13</sup>KADLEC, Jaroslav: *Svatovojtěšská úcta v českých zemích*. In: *Svatý Vojtěch. Sborník k mileniu*. Ed. Polc, J. V., Praha 1997, s.42-75.

<sup>14</sup>TŘEŠTÍK, Dušan: *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy*. In: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*. Ed. Třeštík, D. – Žemlička, J., Praha 1998, s.81-108.

<sup>15</sup>LABUDA, Gerard: *Utworzenie metropolitalnej organizacji Kościoła polskiego na synodzie w Gnieźnie w dniach 9 – 10 marca 1000 roku*. In: *Milenium synodu – zjazdu gnieźnieńskiego*. Ed. Kłoczowski J. – Pest C. – Polak W., Lublin 2001, s.29-54.

<sup>16</sup>BARONE, Giulia: *Wkład Sylwestra II w „spotkanie gnieźnieńskie“ (9 marca 1000)*. In: *Milenium synodu – zjazdu gnieźnieńskiego*. Ed. Kłoczowski, J. – Pest, C. – Polak, W., Lublin 2001, s.55-70.

objasňuje roli papeže Silvestra II. v procesu založení hnězdenského arcibiskupství. Do sborníku přispěl také J. Strzelczyk. Ve svém článku *Otton III i zjazd gnieźnieńskim*<sup>17</sup> se zabývá cestou císaře Oty III. do Hnězdna a důvody, které sem císaře přivedly.

Poslední sborník, o kterém se chci zmínit, se nazývá *Střed Evropy okolo roku 1000*. Ten byl vydán u příležitosti stejnojmenné výstavy. Nejprve vznikla německá a poté zkrácená česká verze. Sborník má dva díly a je doplněn obrazovým katalogem exponátů výstavy. V mé bakalářské práci jsem použila příspěvky, věnující se polským dějinám. Jde o článek T. Dunin-Wasowicz *Svatý Vojtěch – patron nové Evropy*<sup>18</sup>, E. D. Hehla *Založení hnězdenského arcibiskupství z církevněprávního pohledu*<sup>19</sup>, T. Sawickiho *Hnězdno*<sup>20</sup> a dva články od J. Strzelczyka s názvy *Setkání v Hnězdně a založení hnězdenského arcibiskupství*<sup>21</sup> a *Zahraničněpolitické vztahy prvních Piastovců*<sup>22</sup>.

---

<sup>17</sup>STRZELCZYK, Jerzy: *Otton III i zjazd gnieźnieńskim*. In: *Milenium synodu – zjazdu gnieźnieńskiego*. Ed. Kłoczowski, J. – Pest, C. – Polak, W., Lublin 2001, s.71-87.

<sup>18</sup>DUNIN-WASOWICZ, Teresa: *Svatý Vojtěch – patron nové Evropy*. In: *Střed Evropy okolo roku 1000*. Ed. Wiczorek, A.- Hinz, M., Praha 2002, s.298-299.

<sup>19</sup>HEHL, Ernst-Dieter: *Založení hnězdenského arcibiskupství z církevněprávního pohledu*. In: *Střed Evropy okolo roku 1000*. Ed. Wiczorek, A - Hinz, M., Praha 2002, s.175-176.

<sup>20</sup>SAWICKI, Tomasz: *Hnězdno*. In: *Střed Evropy okolo roku 1000*. Ed. Wiczorek, A.- Hinz, M.,Praha 2002, s.166-167.

<sup>21</sup>STRZELCZYK, Jerzy: *Setkání v Hnězdně a založení hnězdenského arcibiskupství*. In: *Střed Evropy okolo roku 1000*. Ed. Wiczorek, A.- Hinz, M., Praha 2002, s.173-175.

<sup>22</sup>STRZELCZYK, Jerzy: *Zahraničněpolitické vztahy prvních Piastovců*. In: *Střed Evropy okolo roku 1000*. Ed. Wiczorek, A - Hinz, M., Praha 2002, s.188-189.

## 1. Svatý Vojtěch

Svatý Vojtěch se narodil na hradě Libice pravděpodobně v roce 956. Jeho otcem byl kníže Slavník<sup>23</sup> a matkou Střezislava<sup>24</sup>. Již od mládí byl určený k duchovní dráze. Bylo tedy nutné zvolit vhodnou školu, kde by mohl mladý Vojtěch studovat. Skutečnost, že magdeburský arcibiskup Adalbert<sup>25</sup> byl znám ve Vojtěchově rodině, ovlivnila tento výběr. Svá studentská léta strávil v Magdeburku. Dostal se do prostředí plného křesťanským idejím, do katedrální školy při magdeburském arcibiskupství, která byla na vrcholu svého vývoje.

Datum Vojtěchova odchodu z rodné Libice není známo. G. Labuda, který vychází z tzv. Letopisů poznaňských<sup>26</sup>, se domnívá, že se tak stalo roku 973.<sup>27</sup> Spolu s Vojtěchem se vydal na cestu i jeho bratr Radim<sup>28</sup> a opatrovník Radla<sup>29</sup>. Magdeburk byl v době Vojtěchova

---

<sup>23</sup>Slavník (?-981). Tento první historicky doložený Slavníkovec byl podle vojtěšských legend velmi mocným a bohatým mužem. Podle Kosmovy kroniky ovládal velké území (od Kladenska a Litomyšle po Chýnovsko, Doublebsko a Netolicko). Sídlil na hradě Libice. Kromě Vojtěcha měl ještě další děti včetně nemanželského syna Radima.

<sup>24</sup>Střezislava (?-987). O jejím původu se do dnes vedou diskuze. Názor, že byla Přemyslovnou, je už překonán. Kaspar Elm (ELM, Kaspar: *Święty Wojciech z Pragi – mnich, biskup, misjonarz i męczennik*. In: Milenium synodu – zjazdu gnieźnieńskiego. Red. Kłoczowski, J. – Pest, C. – Polak, W., Lublin 2001, s.9-10.) soudí, že je pokrevně spřízněna s bavorskou šlechtou. To by znamenalo, že byl Vojtěch příbuzný i s rodem Liudolfovců. Ve vojtěšských legendách je popsána jako příkladná křesťanka.

<sup>25</sup>Adalbert (968 – 981). Narodil se v Lotrinsku. Původně byl mnichem kláštera sv. Maximina v Trevíru. V roce 961 byl z podnětu Oty I. vysvěcen na misijního biskupa. Byl vyslán na Kyjevskou Rus, kde se nesetkal s velkým úspěchem, a proto se vrátil zpět. Cestou navštívil i slavníkovskou Libici, kde biřmoval Vojtěcha. Roku 966 se stal opatem kláštera ve Weissenburku ve středním Porýní. Zde se věnoval kronikářské práci. O dva roky později byl povýšen na prvního arcibiskupa magdeburské diecéze.

<sup>26</sup>Pocházejí z 13. století. Pro přelom 10. a 11. století čerpaly z tzv. Gaudentova letopisu, který se nedochoval.

<sup>27</sup>LABUDA, Gerard: *Święty Wojciech*, s.90-91.

<sup>28</sup>Radim (960/970 – 1006). Byl synem knížete Slavníka a neznámé ženy. O jeho mládí není nic známo. Doprovázel svého bratra Vojtěcha při jeho prvním odchodu do ciziny. Byl přítomen jeho setkání s Theofanu. S Vojtěchem vstoupil do římského kláštera sv. Bonifáce a Alexia na Aventinu, kde zřejmě přijal jméno Gaudentius. Na jaře roku 997 doprovázel Vojtěcha při jeho misijní cestě k Prusům. Po bratrově smrti se vrátil do kláštera na Aventinu. V roce 999 byl vysvěcen na prvního arcibiskupa nově zakládaného arcibiskupství v Hnězdně. Svého úřadu se ujal v březnu roku 1000. Zemřel roku 1006. Jeho tělo bylo pochováno v hnězdenské katedrále. Stejně jako jeho bratr byl i on uctíván jako světec.

<sup>29</sup>Radla (?-po 1000). Byl prvním vychovatelem a blízkým přítelem sv. Vojtěcha. Pobýval s ním v Magdeburku po celou dobu jeho studia. Poté se objevil až roku 992, kdy byl vyslán do Říma, aby přemluvil Vojtěcha

příchodu katedrální<sup>30</sup> škola. V čele stál Astricus<sup>31</sup>. Během svého pobytu v Magdeburgu Vojtěch absolvoval trivium a quadrivium, jak bylo v té době běžné v klášterních a katedrálních školách. Nevíme přesně, co donutilo Vojtěcha opustit Magdeburg a vrátit se do Čech. Mohla to být smrt arcibiskupa Adalberta nebo odchod Astrica z magdeburské školy. Podle G. Labudy mohl opustit školu buď na konci roku 979 anebo na začátku roku 980.<sup>32</sup>

Po příchodu do Prahy se stal kanovníkem pražského biskupství. Nebyl jím však dlouho. V roce 982 zemřel první pražský biskup Dětmar<sup>33</sup>. Jako jeho nástupce byl zvolen právě Vojtěch. Důležitou roli v této volbě hrál fakt, že Čechové chtěli, aby se biskupem stal příslušník domácí elity.<sup>34</sup> Vojtěch byl zřejmě jediný, kdo tento požadavek splňoval.<sup>35</sup> Jeho investitura proběhla ve Veroně 29. června 983. Vojtěcha pomazal mohučský arcibiskup Willigis<sup>36</sup>. V biskupském úřadu nevydržel dlouho. Kvůli nesouhlasu s životem, který vedli obyvatelé jeho diecéze, se rozhodl Čechy opustit a vydat se na cestu do Jeruzaléma. Jeho pouť ale skončila v Římě, kde začala nová etapa jeho života.

---

k návratu do Čech. Radla náležel nejspíš ke katedrálnímu kléru v Praze. V roce 995 pobýval na slavníkovské Libici, kde byl svědkem přepadení tohoto hradu přemyslovskou družinou. Po vyvraždění Slavníkovců zřejmě opustil Čechy a vydal se do Uher. Patrně zde dosáhl významného postavení na knížecím dvoře, kde se s ním po několika letech setkal Vojtěchův životopisec Bruno. Poté se jeho stopa ztratila.

<sup>30</sup>Předtím byl klášterní, vedenou magdeburskými benediktiny.

<sup>31</sup>Astricus (?-981). Též Ohtricus, Otricus, Ottricus, Oetricus, Stericus. Byl kanovníkem a představeným katedrální školy v Magdeburku. Po roce 978 se stal arcibiskupem. Byl také poradcem Oty II. a předsedal jeho dvorské kanceláři. Zemřel 7. Října 981 v Beneventu.

<sup>32</sup>LABUDA, Gerard: *Święty Wojciech*, s.100.

<sup>33</sup>Dětmar (?-982). Původně byl beneditínským mnichem v saském klášteře Corbeia. Na počátku roku 976 byl zvolen prvním pražským biskupem. Jeho zvolení umožňovala skutečnost, že dobře ovládal slovanský jazyk. O jeho působení v Čechách toho moc nevíme. Znamé jsou jeho poslední chvíle života, u kterých byl přítomen svatý Vojtěch. Umírající biskup si vyčítal, že jeho život byl málo křesťanský. To velmi zapůsobilo na svatého Vojtěcha.

<sup>34</sup>TŘEŠTÍK, Dušan: *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy*, s.84.

<sup>35</sup>V úvahu připadal i Boleslavův bratr Kristián. Ten byl však v této době příliš mladý.

<sup>36</sup>Willigis (okolo 940-1011). Pocházel ze Saska. Byl žákem královského kaplana Volkolda. Díky jeho doporučení se stal dvorním kaplanem císaře Oty I. Od roku 941 působil jako dvorní kancléř. O čtyři roky později se stal mohučským arcibiskupem. Po smrti Oty II. se spolu s regentkou Theofanu podílel na vládě za nezletilého Otu III., kterého po jeho nástupu na trůn politicky podporoval. Kvůli sporům, týkajících se především rozdílného názoru na politiku v Itálii, jejich spolupráce skončila. Po předčasné smrti Oty III. korunoval bavorského vévodu Jindřicha II. německým králem. Během jeho episkopátu byla v Mohuči zbudována katedrála sv. Martina.

Do Říma dorazil na jaře roku 989.<sup>37</sup> Od listopadu 989 až do března 990 tam pobývala i regentka Theofanu<sup>38</sup>, s kterou se Vojtěch sešel. O jejich setkání vypráví vojtěšské legendy. „*V těch dnech dlela v Římě císařovna Theofanu, matka toho Oty, který právě vládl, třetího a s pomocí boží největšího. ... Když se dozvěděla, že onen vyhnanec chce putovat až do Jeruzaléma, aby se tam modlil, dala si ho tajně přivést k sobě a nařídila, aby dostal na cestu tolik stříbra, kolik mladý Gaudentius stěží unesl.*“<sup>39</sup>, vypráví Canaparius.

Vojtěch poté zamířil do Monte Cassina, kde byl důstojně přijat. Na radu opata kláštera se vydal k Nilovi<sup>40</sup>, poustevníkovi a opatovi baziliánského kláštera ve Valletuce u Gaety ve střední Itálii. Ten mu podle Bruna z Quefurtu pravil: „*Já jsem Řek, pro tebe se lépe hodí, abys žil s latinskými mnichy. Vrat' se do Říma, ten je chůvou svatých synů. Vyhledej ušlechtilého opata Lea, mého přítele, řekni, že jsem tě poslal jako nezkušeného žáka k takovému učiteli.*“<sup>41</sup> Vojtěch se tedy vydal zpět do Říma. Podle rady opata Nila zavítal do kláštera sv. Bonifáce a Alexia na Aventinu kde byl opatem Leon<sup>42</sup>. Ten Vojtěcha přijal, a tak mu umožnil přijmout 17. května 990 mnišský hábit. Na Aventinu s ním zůstal i jeho bratr Radim, který ho celou dobu doprovázel.<sup>43</sup>

Klášter sv. Bonifáce a Alexia nebyl běžným klášteřem. Ačkoliv se řídil převážně řeholí sv. Benedikta, jeho opat byl Řek. Do tohoto střediska přicházeli mniši jak ze západu, tak i z východu. Klášter měl proto latinsko-řecký charakter.<sup>44</sup> Sám Vojtěch se tu střetnul

---

<sup>37</sup>TŘEŠTÍK, Dušan: *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy*, s.89.

<sup>38</sup>Theofanu (kolem 955 – 991). Byla neteří byzantského císaře Jana I. V dubnu roku 972 se stala manželkou císaře Oty II. S jejím příchodem k německému dvoru začaly pronikat byzantské kulturní vlivy do říše. Její inteligence, obratnost a prozíravost v politických záležitostech se projevil zejména po manželově smrti. 29. června 984 byla v jednom durynském klášteře zvolena regentkou za nezletilého syna Otu III.

<sup>39</sup>Jan Canaparius: *Vita I.* MPH 1. Ed. Bielowski, A., Warszawa 1960, s. 170.

<sup>40</sup>Nilus (910 – 1004). Tento významný ortodoxní mnich působící v Itálii pocházel z urozené byzantské rodiny usazené v Rosaně. Nejprve působil v klášteře na jihu Itálie. Kvůli arabským nájezdům musel klášter opustit a vrátil se do Roseny, kde byl proti své vůli zvolen biskupem. Načas se uchýlil do benediktinského kláštera Monte Casino. Poté se stal opatem kláštera ve Valletuce. Známý je především jako učený mnich, který se setkával s mladým císařem Otou III. Po smrti tohoto panovníka se věnoval budování kláštera v Grottaferratě.

<sup>41</sup>Bruno z Quefurtu. *Vita II.* MPH 1. Ed. Bielowski, A., Warszawa 1960, s. 200.

<sup>42</sup>Leon. „Dvorní biskup“ Oty III. a jeho spolupracovník v myšlence *renovatio imperii*.

<sup>43</sup>LABUDA, Gerard: *Święty Wojciech*, s.128.

<sup>44</sup>ROKOSZ, Mieczysław: *Pamięć i kult św. Wojciecha-Adalberta w Rzymie*, s.205.

s řadou významných osobností té doby. Byl to například opat Řehoř<sup>45</sup>, lutyšský biskup Notger<sup>46</sup>, kardinál Benedikt<sup>47</sup> a v neposlední řadě Jan Canaparius<sup>48</sup>. Všechny tyto osobnosti mají společné to, že po smrti Vojtěcha se staly propagátory jeho kultu nebo byly spojeny s Otou III.<sup>49</sup> Co všechno bylo součástí diskuzí těchto osob na Aventině, nám prameny bohužel zatajily. Oba Vojtěchovi životopisci vypráví o běžném životě v klášteře. Vojtěch zde vystupuje jako skromný člen konventu, který „spěchal k plnění příkazů jako k hostině. A jestliže mu někdo něco nařídil, každou službu rád vykonal, tím více se raduje, čím byla obyčejnější. Bedlivě v sobě pěstoval všechny stupně pokory, aby vystoupil blíže k podobě boží. Stal se nejmenším mezi bratry, zapomněl, že je biskupem. Čistil kuchyně velmi usilovně, obstarával týdenní službu, myl misky a běhal kuchařům pro vše, co potřebovali. Opatřoval bratřím vodu na mytí rukou, nosil vodu ráno do cel, v poledne a večer ke stolu. Na svou žádost dostal od opata svolení, aby tu službu konal pro celý konvent ráno, v poledne a večer.“<sup>50</sup> Tak mluví o Vojtěchově působení v klášteře sv. Bonifáce a Alexia na Aventinu Bruno z Quefurtu.

Nesmíme zapomínat, že Vojtěch byl stále biskupem v Čechách. Spokojený život mezi mnichy narušil jeho nadřizený, mohučský arcibiskup Willigis. Potřebu návratu „pastýře“ pociťoval především český kníže Boleslav II. Vojtěchův odchod zasáhl do církevního života v Čechách. Proto se Boleslav II. poradil s duchovními a vyslal posly k Vojtěchovu nadřizenému. Do Říma se pak vypravili vyslanci, mezi nimiž byl i Vojtěchův vychovatel Radla a syn Boleslava I. Kristián<sup>51</sup>, aby přemluvili Vojtěcha k návratu do rodné země. Papež Jan XV. svolal zvláštní synodu, která se zabývala Vojtěchovou záležitostí. Na ní zástupci knížete Boleslava II. slíbili, jak píše Bruno z Quefurtu, že „napraví chyby, že odčiní, co

---

<sup>45</sup>Řehoř. Podle tradice byl pokrevně spřízněn s císařovnou-regentkou Theofanu. Později se stal členem dvora Oty III.

<sup>46</sup>Notger (972-1008). Působil jako biskup v Lutychu. Byl též součástí císařské kanceláře. Přátelil se s Gerbertem z Aurellacu, budoucím papežem Silvestrem II. Po Vojtěchově smrti se stal propagátorem jeho kultu v Moze.

<sup>47</sup>Benedikt. Biskup v Porto. Byl svázaný jak s Aventinem, tak s císařským dvorem. Propagoval vojtěšský kult v Římě.

<sup>48</sup>Jan Canaparius. Byl nástupcem opata Leona a autorem první vojtěšské legendy.

<sup>49</sup>ROKOSZ, Mieczysław: *Pamięć i kult św. Wojciecha-Adalberta w Rzymie*, s.205-206.

<sup>50</sup>Bruno z Quefurtu: *Vita II*. MPH 1. Ed. Bielowski, A., Warszawa 1960, s.200.

<sup>51</sup>Kristián (960-996). Byl synem českého knížete Boleslava I. a jeho manželky Biagoty. V mládí ho rodiče poslali studovat do kláštera svatého Jimrama v Řezně. Měl napsat tzv. Kristánovu legendu. Po odchodu Svatého Vojtěcha se měl stát pražským biskupem. Předčasná smrt mu ale neumožnila biskupské svěcení.

*napáchali, zanechají špatného jednání a přikloní se k dobrému.*<sup>52</sup> Opat kláštera sv. Bonifáce a Alexia nebyl rád, že ztrácí takového mnicha, ale musel se podvolit papeži, který Vojtěchovi přikázal, aby se vrátil do svého úřadu. Vojtěch proti své vůli opustil Řím a vrátil se do Čech. Do Prahy příliš nepospíchal. Před vstupem do města navštívil svého metropolitu v Mohuči.<sup>53</sup> Zde se setkal s císařským dvorem a především s Otou III. Podle Kosmovy kroniky se tak stalo roku 992 na Velikonoce<sup>54</sup>. Z Mohuče se Vojtěch vydal do Prahy. Dorazil tam zřejmě v květnu téhož roku. Od Boleslava II. získal právo založit první český benediktinský klášter Břevnově. Vše nasvědčuje tomu, že prvními obyvateli tohoto kláštera byli benediktini z Aventinu. Prvním opatem byl Anastasios<sup>55</sup>.

Vojtěch zůstal v Praze pouhé dva roky. Obyvatel jeho diecéze „*se zmocnila lenost a rozmařilost, zanedbávali kázání a upadali do všelijakých hříchů. Lákání vzpomínkami na staré doby, upadali znovu do smyslnosti, a práce pastýře a svědomitá péče dobrého otce přišla vniveč.*“<sup>56</sup> Ještě než Vojtěch odešel podruhé do Říma, vyslal podle Brunovy legendy posly k Uhrům. Tato zpráva nás vede k závěru, že Vojtěch navštívil cestou do Říma Maďary<sup>57</sup>. Zde patrně navázal styky s dvorem knížete Gejzy I. Rovněž je možné, že pokřtil Gejzova nástupce Štěpána.<sup>58</sup>

Vojtěch se vrátil zpátky na Aventin, kde žil opět v kruhu moudrých mužů. Poměry v Římě se však v té době změnily. Po smrti papeže Jana XV. roku 996 začal boj o papežskou stolicí. Ota III. na ní dosadil Řehoře V. Vzápětí byl zvolen vzdoropapež Jan XVI. Bylo nutné najít řešení. Ota III. se proto musel vypravit do Říma, aby přemohl vzdoropapeže. Papežskou stolicí nakonec obsadil roku 999 Gerbert z Aurillacu jako papež Silvestr II.

V květnu roku 996 se císař setkal s Vojtěchem v klášteře sv. Alexia a Bonifáce na Aventinu.<sup>59</sup> V té době již byl český biskup rozhodnut, že se do své diecéze nevrátí a požádal

---

<sup>52</sup>Bruno z Quefurtu: *Vita II.*, s.202.

<sup>53</sup>LABUDA, Gerard: *Święty Wojciech*, s.136-137.

<sup>54</sup>V roce 992 vycházely Velikonoce na 27. března.

<sup>55</sup>Anastasios (?-1037). O jeho původu toho není příliš známo. Roku 993 se stal prvním opatem břevnovského kláštera. Po druhém odchodu svatého Vojtěcha z Prahy tento klášter opustil. Anastasios bývá ztotožněn s ostříhomským arcibiskupem Astrikem.

<sup>56</sup>Canaparius: Jan: *Vita I.*, s.174.

<sup>57</sup>Cestu podnikl pravděpodobně ve druhé polovině roku 993 nebo první polovině následujícího roku.

<sup>58</sup>LABUDA, Gerard: *Święty Wojciech*, s.141.

<sup>59</sup>CHARVÁT, Petr: *Boleslav II. Sjednotitel českého státu*, Praha 2004, s.170.

papeže o svolení vypravit se na misijní cestu k pohanům. To získal bez překážek. Problémem byla skutečnost, že Vojtěch stále zůstával biskupem v Čechách. Císař proto vypravil poselstvo, které mělo za úkol zjistit, zda Čechové chtějí přijmout svého biskupa zpět. Odpověď měla přijít do Cách, kam zamířil i Vojtěch. Do města dorazil v srpnu nebo počátkem září 996. Zde se nejspíš definitivně rozhodl pro svůj misijní záměr.

Vojtěch se na cestu vydal pravděpodobně v druhé polovině září. Nejprve navštívil čtyři poutní místa. Byl to Saint-Denis u Paříže, Tours, Fleury a Saint-Maurice. Na konci listopadu se vrátil do Cách, kde na něj čekala zpráva z Čech. Podle očekávání mu Češi vzkázali, že si nepřejí jeho návrat. Jeho výpravě k pohanům nestálo nic v cestě. Hned po vánočních svátcích roku 996, které strávil v císařském paláci, se vydal k Prusům, kteří sídlili mezi řekami Vislou a Němem. Na konci roku 996 přišel Vojtěch do Hnězdna na dvůr polského knížete Boleslava I. Chrabrého, kde se nejspíš sešel se svými bratry, kteří přežili vyvraždění slavníkovského rodu na Libici. Poté se společně se svým bratrem Radim a dalšími mnichy vydal na sever.<sup>60</sup>

Na severní hranici polského státu doprovodili Vojtěcha a jeho doprovod vojáci Boleslava Chrabrého. Další průběh misie je detailně popsán téměř ve všech vojtěšských legendách. Vyplývá z nich, že Vojtěchovo setkání s Prusy a nebylo právě přátelské. *„Tehdy kázající s velkou důvěrou o Kristu, vstoupili na malý ostrov, který obtékala obloukem řeka, takže se jevil příchozím jako kruh. I přišli tam vlastníci toho místa a vyhnali je pěstmi. Jeden popadl veslo z lodky, přistoupil blíže k biskupovi, jenž právě z knihy přednášel žalmy, a dal mu pořádnou ránu mezi lopatky.“*<sup>61</sup> Tak popisuje Vojtěchův příchod k Prusům Jan Canaparius. Vojtěchova misie nakonec dopadla tragicky. 23. dubna byl její hlavní aktér napaden a usmrcen. Po smrti mu pohané usekli hlavu a nabodli ji na kůl.<sup>62</sup>

Se zprávou o smrti svatého Vojtěcha přišel za polským knížetem Boleslavem Chrabrým světcův bratr Radim.<sup>63</sup> Kníže se rozhodl, že tělo mučedníka koupí od Prusů. O této události nás informuje polský kronikář Gall Anonym.: *„Jeho tělo později vykoupil od samotných Prusů Boleslav, když jej vyvážil zlatem, a s náležitou poctou je pochoval v sídelním*

---

<sup>60</sup>KUCHARZ, Edward: *Ślady św. Wojciecha na opolskiej ziemi*. Opole 1997, s.16.

<sup>61</sup>Canaparius, Jan: *Vita I*. s.180.

<sup>62</sup>HENRIX, Hans Hermann: *Adalbert von Prag (um 956 – 23. April 997) – ein europäischer Heiliger*. In: *Adalbert von Prag. Brückenbauer zwischen dem Osten und Westen*. Hrsg. Henrix, H. H., Baden – Baden, 1997, s.12.

<sup>63</sup>KARWASIŃSKA, Jadwiga: *Święty Wojciech*. Poznań 1997, s.27.

*hradě Hnězdně.*<sup>64</sup> Po vykoupení bylo Vojtěchovo tělo dopraveno do Třemešna, kde bylo krátký čas uloženo. Poté bylo převezeno do Hnězda a umístěno v kostele Nanebevzetí Panny Marie. A tak začal Vojtěchův posmrtný život. Boleslav Chrabrý si byl jistě vědom toho, jakou cenu má tělo budoucího světce. Ač byl křesťanem, neváhal smlouvat s pohany, aby získal tělo muže, který byl přítelem s císaře i papeže.<sup>65</sup>

---

<sup>64</sup>*Galli chronicon*, s.400.

<sup>65</sup>LABUDA, Gerard: *Święty Wojciech*, s.223-224.

### 3. Kult svatého Vojtěcha

#### 3.1. Zrození kultu svatého Vojtěcha

Každá historická osobnost má dva životy. Jeden prožívá v době, kdy žil, druhý po své smrti. Ten potom píše jeho následovníci. Takovým člověkem byl také svatý Vojtěch. U většiny svých současníků vzbuzoval respekt a úctu stejně jako u těch, kteří prožili své životy dlouho po tom, co světec zemřel. Nadprůměrnost jeho životní pouti se v očích těchto následovníků zrcadlí jako zcela nová kvalita. Z těchto důvodů se stal národním patronem Polska, Čech a Uher. Jako národní patron měl důležitou roli v duchovní sféře státu. Očekávala se od něj pomoc na bitevním poli, ochrana před živelnými pohromami, hladem a epidemiemi atd. Jeho nejdůležitějším úkolem byla přímluva před Bohem. Kult, který vznikl po uložení světcových ostatků v Hnězdně, se stal ideovým proudem, díky němuž se podařilo uskutečnit plán založení hnězdenského arcibiskupství. Svatého Vojtěcha proto můžeme označit jako jeho ideového tvůrce. Je téměř jisté, že kdyby nedošlo k jeho mučednické smrti a přenesení těla do Hnězdně, založení hnězdenského arcibiskupství by nepřišlo právě v tento moment.<sup>66</sup>

Vojtěchův vliv při založení arcibiskupství a pro celou církevní organizaci v Polsku zdůrazňoval už K. Potkański.<sup>67</sup> Vojtěchův význam se začal prosazovat brzy po jeho mučednické smrti. Ten můžeme rozdělit na 3 základní složky:

- 1) Svatý Vojtěch měl duchovní vliv při zakládání arcibiskupství v Hnězdně.
- 2) Zastává roli národního patrona Polska, Čech a Uher.
- 3) Měl úlohu v plánu *renovatio imperii* císaře Oty III. jako patron jednotné Evropy.

Kult svatého Vojtěcha se šířil po Evropě zejména díky císaři Otovi III. a osobám, které působily v jeho blízkosti. Dalším šířitelem byl Boleslav Chrabrý. Vojtěchovu slávu šířil rovněž Bruno z Quefurtu a lutyšský biskup Notger. Propagátory Vojtěchova kultu byly také benediktinské kláštery, a to zejména klášter sv. Bonifáce a Alexia na Aventině, kde světec určitou dobu pobýval.<sup>68</sup> Téměř všichni osoby, šířící kult svatého Vojtěcha, měly něco

---

<sup>66</sup>LABUDA, Gerard: *Znaczenie św. Wojciecha dla dziejów Polski*. In: *Tropami świętego Wojciecha*. Ed. Kurnatowska, Z., Poznań 1999, s.188.

<sup>67</sup>POTKAŃSKI, Karol: *Święty Wojciech*. In: *Święty Wojciech w polskiej tradycji historiograficznej: antologia tekstów*. Ed. Labuda, G., Warszawa 1997, s.23-36.

<sup>68</sup>DUNIN-WASOWICZ, Teresa: *Święty Wojciech i jego najstarszy kult w Europie w świetle badań dawnych i nowych*, s.223.

společného s císařovým velkolepým plánem *renovatio imperii*, což nasvědčuje tomu, že měl svatý Vojtěch zaujmout místo patrona nové říše. Zřejmě právě proto se začal Vojtěchův kult šířit tak rychle a v takovém územním rozsahu.

V první fázi kultu kolem roku 1000 patřily mezi osoby šířící Vojtěchovu slávu především Ota III., lutyšský biskup Notger a Boleslav Chrabrý. Ota III. byl tvůrcem myšlenky založení kostela svatého Vojtěcha v Římě na Tiberském ostrově a v Cáchách. Při svém pobytu v Subiacu nechal Ota zasvětit Vojtěchovi kapli v Afillé, která ležela na cestě mezi Monte Casinem a Subiacem. Díky kontaktům Oty III. a svatého Romualda<sup>69</sup> vznikl v roce 1001 v Pereu v bažinách poblíž Ravenny kostel pro poustevníky svatého Romualda zasvěcený Vojtěchovi.<sup>70</sup> Biskup Notger ve svém sídle v Lutychu zasvětil také kostel svatému Vojtěchu. Nacházel se na ostrově nedaleko od kostela svatého Jana Evangelisty. Boleslav Chrabrý se zřejmě zasloužil o stavbu kostela svatého Vojtěcha v Poznani. Kostel leží na Tumském ostrově na řece Vartě. V tomto chrámu byl Boleslav Chrabrý v roce 1026 pochován.<sup>71</sup> Nedlouho po roce 1000 se rozšířil kult svatého Vojtěcha do opatství Reichenau. Krátce nato vznikl v Oberzellu kostel svatého Vojtěcha. Další kostel, zasvěcený svatému Vojtěchu, byl v Ostřihomi. Ke zbudování těchto kostelů docházelo zpravidla na ostrovech řek nebo jezer nebo v blízkosti vody. To souviselo s místem, kde byl světec umučen. Území Prusů, které se nacházelo poblíž dnešního přístavu Gdaňsk, bylo krajinou bohatou na vodu.<sup>72</sup>

K výše zmiňovaným fundacím se váže uchování reliquií. Soudí se, že je jimi obdaroval Ota III., který se v roce 1000 vracel z hnězdenského sjezdu. Hlavní část paže svatého Vojtěcha, kterou císař získal od Boleslava Chrabrého, byla umístěna do kostela na

---

<sup>69</sup>Romuald (925-1027). Narodil se r. 952 u Ravenny při východním pobřeží Itálie jako syn vévody Sergia. V mládí holdoval světským radovánkám. Po incidentu, ve kterém jeho otec zabil příbuzného kvůli majetku, se rozhodl vstoupit do kláštera svatého Apolináře v Classe. Po třech letech se rozhodl, že se stane poustevníkem. Společně s dalšími poustevníky zřídil poustevnu v blízkosti kláštera v Euxaně. Brzy se kolem něj vytvořil okruh učedníků. V roce 998 se stal opatem v klášteře svatého Apolináře v Classe. Svůj úřad ale záhy opustil kvůli neposlušnosti místních mnichů. Poté se rozhodl propagovat řeholi svatého Benedikta. Svatý Romuald byl zakladatelem kamaldulského řádu, vedlejší větve benediktinů.

<sup>70</sup>GAWLAS, Slawomir: *Der hl. Adalbert als Landespatron und die frühe Nationenbildung bei den Polen*. In: *Polen und Deutschland vor 1000 Jahre: die Berliner Tagung über den „Akt von Gnesen“*. Hrsg. Borgotte, M., Berlin 2002, s.215.

<sup>71</sup>DUNIN-WASOWICZ, Teresa: *Święty Wojciech i jego najstarszy kult w Europie w świetle badań dawnych i nowych*, s.224.

<sup>72</sup>DUNIN-WASOWICZ, Teresa: *Svatý Vojtěch – patron nové Evropy*, s.298.

Tiberském ostrově v Římě. V Pereu zanechal Ota prst svatého Vojtěcha, který je dnes uložen v kostele v San Albertu. Další prst svatého Vojtěcha byl Otou darován chrámu v Cáchách.

Kromě polského Hnězdna byl dalším velkým střediskem Vojtěchova kultu Řím, ve kterém světec dvakrát pobýval. Zpráva o jeho smrti při misii u pohanských Prusů se sem dostala záhy. Přinesl ji zřejmě Vojtěchův bratr Radim. Vycházíme-li z kroniky Dětmara z Merseburgu, musel se císař dozvědět o této události někdy po 20. únoru 998.<sup>73</sup> V té době se zdržoval v Římě, a proto ho tu mohl Radim zastihnout. Zpráva rovněž zasáhla další obyvatele Říma, kteří si dobře pamatovali na časy, které zde Vojtěch strávil.<sup>74</sup> Není tedy divu, že se právě v tomto městě počal vytvářet světcův kult, zvláště když se k příznivcům kultu připojil i nový papež Silvestr II., který patřil mezi blízké spolupracovníky císaře Oty III. Papežská stolice začala prosazovat Vojtěchův kult v Římě. Vytvoření kultu bylo prvním stupněm k jeho kanonizaci. Brzy po tom, co se římsí přátelé svatého Vojtěcha dozvěděli o jeho smrti, byla sepsána první legenda, oslavující jeho zbožný život. Autorem byl Jan Canaparius. Vznik legendy inicioval sám papež Silvestr II. Není známo, kdy byl kanonizován, ale existují domněnky, že se tak stalo před 2. prosincem 999. Z té doby pochází listina císaře Oty III., kde je Vojtěchův bratr Radim již titulován jako *archiepiscopus sancti Adalberti martyris*.<sup>75</sup> Kanonizace proběhla v několika etapách a velice okázale. Nemůžeme se tomu divit, Vojtěch jako Slovan otevíral císaři a papeži cestu na východ od říše jejich společného politického smýšlení *renovatio imperii*. S touto myšlenkou se podle Mieczysława Rokosz pojí i Otova cesta do Hnězdna, kterou podnikl následujícího roku. S touto cestou spojuje i šíření Vojtěchova kultu. Cestou z Hnězdna Ota III. zavítal do Cách, kde došlo k otevření hrobu Karla Velikého. Při této návštěvě, zde byl založen kostel, který připomínal svatého Vojtěcha.<sup>76</sup>

Přímo v Římě se Vojtěchův chrám nacházel na Tiberském ostrově. Tento ostrov leží nedaleko Aventinu, Palatinu i Kapitolu. Na popud regentky Theofanu zde adventinský mnich Řehoř založil svatyni Nejsvětějšího Salvatora, při kterém vznikl malý klášter. Pravděpodobně

---

<sup>73</sup>Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon, s.182.

<sup>74</sup>ROKOSZ, Mieczysław: *Pamięć i kult św. Wojciecha-Adalberta w Rzymie*,s.207.

<sup>75</sup>*Unter Vorsitz Ottos Word im Königsgerecht Abt Hugo von Farfa als Kläger gegen den auf oftmalige Ladung nicht erschienenen Abt Gregor des Klosters der h. Cosmas und Damianus zu Rom mit dem von ihm beanspruchten Celle der h. Maria in Minione unter Verleihung des Bannes investic. : In: MGH DD O II/OIII. Ed. Bretholz, B., Berlin 1923, s.767-769.*

<sup>76</sup>LABUDA, Gerard: *Święty Wojciech*, s.258-259.

právě na tomto místě uložil Ota III. relikvii svatého Vojtěcha. Z toho se pak odvozuje nový název bazilika Svatého Vojtěcha. Relikvie byla slavnostně uložena krátce po císařově příjezdu z Cách, tedy někdy před 16. únorem 1001. Slavnosti uložení se zúčastnil nejen Ota III., ale i další církevní činitelé, kteří v té době v Římě pobývali. Byli to především ti, kteří se s Vojtěchem setkali během jeho života a na které hluboce zapůsobil. Tento akt byl důsledkem císařské propagandy, která měla za úkol co nejvíce proslavit nového světce. Pojil se rovněž s císařovým plánem *renovatio imperii*. Bohužel rychlý skon císaře Oty III. a následně i papeže Silvestra II. ukončil tento velkolepý projekt. Kult svatého Vojtěcha se na Tiberském ostrově udržel až do nájezdu Normanů na Řím roku 1080. Funkci baziliky poté obnovil papež Paschalis II. Přítomnost svatého Vojtěcha dnes připomíná kašna, kterou zde nechal postavit Ota III. Na ní je vyobrazen Kristus, Otův otec Ota II., svatý Bartoloměj a svatý Vojtěch.<sup>77</sup>

V zemi, ze které svatý Vojtěch pocházel, nebyly po jeho smrti příznivé podmínky pro vznik světceva kultu. Čechy se po vpádu polských vojsk v roce 1003, vedených Boleslavem Chrabrým, ocitly v krizi. Boleslav Chrabrý dobyl Prahu a dosadil na knížecí stolec vlastního vládce. Na konci srpna vpadl do Prahy vypuzený český kníže Jaromír podporovaný císařem Jindřichem II. Počátkem září se jim podařilo polské vojáky vyhnat z Prahy.<sup>78</sup> Situace se zcela zklidnila až za vlády Břetislava I. Teprve tehdy byl možný rozvoj kultu i ve Vojtěchově rodné zemi. Začal se rozšiřovat poté, co český kníže Břetislav I. podnikl v roce 1039 výpravu do Hnězda, aby odvezl světcevy ostatky do Prahy. Tato výprava byla úspěšná.<sup>79</sup> Břetislav I. doufal, že stejně jako v Hnězdně bude i v Praze po přenesení Vojtěchových ostatků povýšeno biskupství na arcibiskupství. To se nestalo. Český kníže navíc musel čelit tlaku sousedních zemí, protože polské poselstvo vzneslo námitky u papeže i císaře proti Břetislavově výpravě do Hnězda. Papež Benedikt IX. svolal synodu a vyzval knížete, aby se ze svého činu zpovídal.<sup>80</sup>

Střediskem kultu svatého Vojtěcha v Čechách se stala Praha. Pro ostatky byl na místě západní apsidy svatovítské rotundy zbudován nový patrový přístavek. Roku 1060 nechal Břetislavův syn Spytihněv II. vybudovat nový kostel, kde měly být uloženy jak ostatky

---

<sup>77</sup>ROKOSZ, Mieczysław: *Pamięć i kult św. Wojciecha-Adalberta w Rzymie*, s.212.

<sup>78</sup>CHARVÁT, Petr: *Boleslav II. Sjednotitel českého státu*, s.178-179.

<sup>79</sup>KRZEMIENSKA, Barbara: *Břetislav I. Čechy a střední Evropa v první polovině XI. století*. Praha 1999, s.188.

<sup>80</sup>LABUDA, Gerard: *Święty Wojciech*, s.267.

svatého Vojtěcha, tak ostatky svatého Václava.<sup>81</sup> Románská bazilika byla vysvěcena roku 1074. Po údajném nálezů Vojtěchovy lebky v hnězdenské katedrále nechal biskup Menhart<sup>82</sup> obnovit hrob svatého Vojtěch v bazilice svatého Víta, Václava a Vojtěcha a vyzdobil jej zlatem, stříbrem a křišťálem. V letech 1118 až 1120 se stal Vojtěch po boku svatého Václava spolupatronem české země. Dokládá to událost z 18. února 1126, kdy kníže Soběslav I. před rozhodnou bitvou s říšským králem Lotharem upevnil na kopí svatého Václava praporec, který byl nalezen v kostele ve Vrbčanech a byl spojován s osobou svatého Vojtěcha. Vojtěchovo patronství dokazuje i to, že císař Fridrich I. Barbarossa dal prvnímu českému králi Vladislavovi I. právo nosit královskou korunu kromě Vánoc, Velikonoc a letnic také o svátcích svatého Václava a svatého Vojtěcha.<sup>83</sup>

Svatovojtěšský kult byl uctíván také v břevnovském klášteře. Zde se nacházela paténa z let 1350 až 1360, která byla spojována se svatým Vojtěchem. V kostele ve Vrbčanech byl uchován praporec svatého Vojtěcha. Velkým propagátorem svatovojtěšského kultu v Čechách byl na přelomu 11. a 12. století kapitulní děkan Kosmas<sup>84</sup>. Ve své kronice vkládá do úst kněžny Libuše věštbu, ve které se praví: „*V tom hradě někdy v budoucnosti vzejdou dvě zlaté olivy, jež svými vrcholy proniknou až do sedmého nebe a po všem světě budou zářiti svými divy a zázraky.*“<sup>85</sup> Těmi dvěma olivami jsou míněni svatý Václav a svatý Vojtěch. Vojtěchův kult nebyl v Čechách spojen pouze se světcovými ostatky. Mezi další relikvie patří mitra, biskupské rukavice, kasule, náprsní kříž, zrno z růžence a pontifikální hřeben ze slonoviny. Všechny tyto předměty jsou uloženy ve svatovítském pokladu.<sup>86</sup>

K uctívání svatého Vojtěcha patří i jeho ikonografické ztvárnění. Svatý Vojtěch byl v raném a vrcholném středověku zobrazován jako biskup bez individuálních atributů pouze v podobě gesta žehnání. Teprve v 16. století se objevuje v jeho ruce pádlo nebo svazek sedmi

---

<sup>81</sup>ROYT, Jan: *Kult i ikonografie sv. Vojtěcha v Čechách*. In: Tropami świętego Wojciecha. Ed. Kurnatowska, Z., Poznań 1999, s.373.

<sup>82</sup>Menhart (?-1134). Od roku 1122 byl pražským biskupem.

<sup>83</sup>KADLEC, Jaroslav: *Svatovojtěšská úcta v českých zemích*, s.43-44.

<sup>84</sup>Kosmas (asi 1045-1125). O původu prvního českého kronikáře se mnoho neví, prakticky veškeré informace, které o něm jsou známy, pochází z jeho kroniky a jsou zmíněny v textu. Pocházel zřejmě ze zámožné rodiny. Po absolvování pražské katedrální školy studoval ve škole při katedrále sv. Lamberta v Lutychu. Do Čech se vrátil v průběhu 90. let 11. století. Stal se členem pražské kapituly. Z kroniky je známo jméno Kosmovy ženy Božetěchy a syna Jindřicha.

<sup>85</sup>*Cosmae Pragensis Chronica Boemorum*, s.19.

<sup>86</sup>ŠOLLE, Miloš: *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*. Praha 1996, s.190.

kopí. Zejména ve 14. století byl Vojtěch zobrazován ve sboru českých zemských patronů. Tento motiv, který se šířil především díky Karlu IV., můžeme naléznout na všech významných Karlových donacích.

Kult svatého Vojtěcha se začal po polovině 12. století šířit i do dalších zemí, například do Dánska, Švédska a dokonce i na Kyjevskou Rus.<sup>87</sup>

---

<sup>87</sup>LABUDA, Gerard: *Święty Wojciech*, s.274.

### 3.2. *Kult svatého Vojtěcha v Polsku*

Kult svatého Vojtěcha v Polsku se zřejmě začal tvořit ihned po převezení světcových ostatků do Hnězdna. K uctívání ostatků docházelo pravděpodobně brzy po jejich uložení v hnězdenském chrámu. Svatý Vojtěch byl vždy považován za duchovního tvůrce hnězdenského arcibiskupství. Místa, kde byl pochován světec, bývala často považována za vhodný prostor pro založení kostelů, diecézí atd. Uložení Vojtěchových ostatků v Hnězdně v kostele Nanebevzetí Panny Marie společně s prestiží, kterou si získal ve velké části Evropy, a přátelstvím s císařem Otou III. poskytly dobré klima pro vznik zdejší církevní metropole.<sup>88</sup> Brzká smrt mučedníka urychlila proces tvorby církevní struktury v polském knížectví, o kterou usiloval už děd Oty III. Ota I.

Centrem kultu svatého Vojtěcha v Polsku bylo Hnězdno. Toto první „hlavní město“ polského státu je hluboce zakořeněné v povědomí Poláků jako místo, kde se udály děje související s ranou historií státu. Leží zde Lechova hora, kde se podle pověsti usídlil mytický Lech na místě, kde měl orel hnízdo. Sem přišel kmen, který později nesl označení Polané. Tento kmen měl svá původní sídla ve středním Povartí. Nejstarší písemnou zmínku o městě najdeme v regestu listiny vzniklé mezi léty 990 až 992, v níž Měšek I. a jeho manželka Oda<sup>89</sup> dáli svůj stát pod ochranu papežské stolice. V této listině<sup>90</sup>, známé také jako *Dagome iudex*<sup>91</sup>, byla nesporně zdůrazněna centrální povaha Hnězdna. O zvláštním postavení tohoto města vypovídá rovněž nápis na denáru Boleslava Chrabrého GNESDVN CIVITAS. Zmínky o Hnězdně jsou také v dalších písemných pramenech. Gall Anonym ve své kronice zmiňuje čtyři hlavní hradiště polského státu, existující kolem roku 1000. O tom, že z nich Hnězdno bylo nejmocnější, svědčí záznam z jeho kroniky: „Z Poznaně měl totiž 1300 těžkých oděnců a 4000 štítonošů, z Hnězdna 1500 těžkooděnců a 5000 štítonošů, z vladislavského hradu 800

---

<sup>88</sup>ŠMIGIEL, Kazimierz: *Adalberts Grab in Gnesen – Zentrum der Integration Polen und Europas*. In: Adalbert von Prag. *Brückenbauer zwischen dem Osten und Westen Europas*. Hrsg. Hendrix, H. H., Baden-Baden, 1997, s.114.

<sup>89</sup>Oda (kolem 955-1023). Tato nejstarší dcera markraběte Dytryka byla vychovávána v klášteře. V roce 979 nebo 980 se stala druhou ženou polského knížete Měška. Po smrti manžela byla vyhnána společně se svými třemi syny Měškovým synem z prvního manželství Boleslavem Chrabrým z Polska. Svůj život dožila v klášteře v Quedlinburgu.

<sup>90</sup>Známe pouze regest této listiny. Originál se nedochoval.

<sup>91</sup>*Dagome iudex*. In: MPH 1. Ed. Bielowski, A., Warszawa 1960, s.148-149.

*těrkooděnců a 2000 štítonošů, z Hedče 300 těrkooděnců a 2000 štítonošů.*“<sup>92</sup> Gall rovněž líčí napadení města českým knížetem Břetislavem I. v roce 1039.<sup>93</sup>

Hnězdenské hradiště bylo vystavěno na přirozeně chráněném vrchu, který byl ze všech stran obklopen vodou. Díky archeologickým nálezům, které umožnily dendrochronologické datování, víme, jak je hradiště staré. První raně středověké sídelní aktivity lze zařadit do 8. století. Rozvoj stavební činnosti spadá až do 10. století. Na přelomu 10. a 11. století zaujímal prostor hradiště 4,6 ha, což znamená, že Hnězdno bylo největším velkopolským centrem. V areálu se nalézaly pravděpodobně dvě církevní stavby. Šlo o kostel svatého Jiří a kostel Nanebevzetí Panny Marie, postavený v letech 970 až 977. V tomto kostele byla pohřbena Měškova manželka Dobrava<sup>94</sup> a o dvacet let později i svatý Vojtěch. Byl zde umístěn oltář svatého Vojtěcha, který novému arcibiskupství věnoval Ota III. Po nájzdu Břetislava I. upadlo Hnězdno do krize, o čem svědčí i fakt, že hradištní valy nebyly obnoveny. Na místě vypleněného chrámu vznikla bazilika vysvěcená roku 1064.<sup>95</sup>

Poté, co Boleslav Chrabrý daroval Otovi III. paži svatého Vojtěcha, zůstal v Hnězdně zbytek světcova těla. Druhá paže se později dostala do kostela Nanebevzetí nejsvětější Panny Marie a svatého Vojtěcha v Třemešně. Někteří badatelé však soudí, že se sem dostal hned po přenesení světcova těla do Polska. To nás přivádí k otázce, od kdy můžeme ostatky svatého Vojtěcha chápat jako relikvii. S určitostí je tak můžeme označit po návštěvě Oty III. v Hnězdně. Císař si z ní odvezl paži svatého Vojtěcha. Tato část mučedníkovy těla se dá jednoznačně určit jako relikvie, protože tak byla použita při založení kostelů zasvěcených svatému Vojtěchovi v Římě, v Pereu a v Cáchách. Pokud by však byla pravda, že část Vojtěchova těla byla zanechána v kostele v Třemešně ještě před přenesením ostatků do Hnězdna, bylo by nutné uvažovat o tom, zda už v tento moment můžeme označit třemešeňskou paži za relikvii. Dalším relikviemi svatého Vojtěcha byla obdarována centra piastovského státu Poznaň, Kalisz, Płock a Vratislav.

---

<sup>92</sup>*Galli chronicon*, s.404.

<sup>93</sup>SAWICKI, Tomasz: *Hnězdno*, s.166.

<sup>94</sup>Dobrava (?-977). Životní osudy Dobravy, dcery českého knížete, jsou známy až od roku 965, kdy se provdala za polského knížete Měška I. Svého manžela přesvědčila k přijetí křtu, proto se jí přičítá značný podíl na počátcích christianizace Polska. Je spojena s budováním kostelů v Poznani a Hnězdně. Měla vliv na založení hnězdenského biskupství v roce 968.

<sup>95</sup>SAWICKI, Tomasz: *Hnězdno*, s.167.

Poté, co byly ostatky svatého Vojtěcha odvezeny Břetislavem I. do Prahy, už se do Polska nikdy nevrátily. Centrum Vojtěchova kultu se přeneslo do Prahy. Břetislavovu nájezdu neunikla ani unikátní výzdoba hrobu z otonské éry. Vojtěch nepřestal být patronem hnězdenské katedrály. Po její obnově v roce 1064 vzniklo přesvědčení, že část relikvie zůstala v Polsku. V roce 1090 byly údajně zbytky světcova těla vyneseny z tajné schránky a umístěny na oltář katedrály. K této události se váže jeden z Vojtěchových zázraků, který se udál 1. květnu 1097 v Hnězdně. Tehdy se do hradu vkradli dva bojovníci a měli v úmyslu zaútočit na místní posádku. Náhle se jim zjevil muž ve zbroji na bílém koni a oba muže vyhnal. Tím mužem měl být podle kroniky Galla Anonyma svatý Vojtěch. Další vyprávění svědčí rovněž o trvání kultu svatého Vojtěcha v Polsku. Roku 1111 se vrátil z vyhnanství do země bratr polského knížete Boleslava Křivoústého Zbyhněv<sup>96</sup>, který byl ihned po příchodu bratrem oslepen. Boleslav se na důkaz lítosti nad tímto činem vydal do rukou církve a přijal trest. Nejprve putoval do kláštera v Somogyváru. Když se vrátil zpět do rodné země, vydal se k hrobu svatého Vojtěcha a na důkaz své zbožnosti rozkázal vyhotovit truhlu z osmdesáti hřiven zlata, perel a drahého kamení.<sup>97</sup>

Za další projev kultu lze považovat ražbu mincí s vyobrazením svatého Vojtěcha. Nejzajímavější je asi brakteát, na kterém je zobrazen svatý Vojtěch se zdviženou rukou nad klečícím knížetem. Za zmínku stojí i brakteát, na kterém vystupuje Vojtěch v biskupském šatu s knihou v ruce. Na minci je nápis SCS ADELBIRIAS EPS GNUN (nebo GNUH). Podle numizmatiků byl ražen v třicátých letech 12. století v době snah o udržení samostatnosti hnězdenského arcibiskupství proti nárokům magdeburského arcibiskupství, které chtělo rozšířit své pravomoci nad polskou církví. Vyobrazení svatého Vojtěcha mělo za cíl připomenout jeho patronát nad hnězdenským arcibiskupstvím. Mince s tímto světce se razily po roce 1127, kdy byla v hnězdenské katedrále nalezena hlava svatého Vojtěcha.<sup>98</sup>

---

<sup>96</sup>Zbyhněv (po 1070-po 1112). Syn knížete Vladislava I. Heřmana pocházel z nerovného sňatku. V roce 1099 získal údel ve Velkopolsku, Kujavsku a Mazovsku. V roce 1103 se spojil s Čechy proti svému bratrovi Boleslavu Křivoústému. Po neúspěšné válce uprchl do říše, kde získal vojenskou podporu krále Jindřicha V., který však byl v roce 1109 poražen u Wroclawi. V roce 1110 bojoval Zbyhněv ve Slezsku v čele českých oddílů, v roce 1111 se na výzvu Boleslava III. Křivoústého vrátil do Polska, kde byl zrádně zajat a oslepen.

<sup>97</sup>LABUDA, Gerard: *Święty Wojciech*, s.271-272.

<sup>98</sup>Tamtéž, s.272-273.

Na sklonku 12. století kult svatého Vojtěcha změnil svůj rozsah. V různých částech Polska převládali lokální světci – v Malopolsku to byl svatý Florián<sup>99</sup> a svatý Stanislav<sup>100</sup>, ve Slezsku svatá Hedvika<sup>101</sup>. V roce 1258 bylo na synodě v Hnězdně stanoveno, aby všechny kostely a kláštery, podléhající Hnězdně, uctívaly legendy o životě svatého Vojtěcha a aby všem věřícím byly předčítány a zpívány. V této době byl Vojtěchův kult v Polsku na svém vrcholu.<sup>102</sup> Jeho konkurentem se záhy stal svatý Stanislav, který byl kanonizován roku 1253. Tento světec se stal rovněž patronem Polska.

V polském církevním kalendáři jsou dva svátky, které připadají na svatého Vojtěcha. 23. dubna si Poláci připomínají jeho mučednickou smrt a 20. října přenesení ostatků do Hnězdna.<sup>103</sup>

---

<sup>99</sup>Svatý Florián (250-304). Narodil se v Enns. Během jeho života probíhalo pronásledování křesťanů císařem Diokleciánem. V mládí byl plukovníkem ve vojsku římského císaře v Ceti. Roku 304 se zastal pronásledovaných křesťanských legionářů, za což byl odsouzen k trestu smrti utopením v řece Enži.

<sup>100</sup>Svatý Stanislav (kolem 1030- 1079). V letech 1072 až 1079 působil jako biskup v Krakově. Postupně se vyostřoval jeho konflikt s polským králem Boleslavem II., kterého kritizoval za nemorální život a kterého posléze Řehoř VII. exkomunikoval. Boleslav II. Stanislava roku 1079 zavraždil mečem v kostele sv. Michala ve Skalce u Krakova. Ostatky svatého Stanislava jsou uloženy v krakovské katedrále.

<sup>101</sup>Svatá Hedvika (1174-1243). Narodila se v Bavorsku na hradě Andechs. Byla dcerou bádenského markraběte a meranského knížete Bertholda IV. Ve dvanácti letech ji otec provdal za Jindřicha I. Bradatého. V roce 1203 založila první slezský ženský klášter v Třebnici, kam se na po smrti svého syna uchýlila.

<sup>102</sup>LABUDA, Gerard: *Znaczenie św. Wojciecha dla dziejów Polski.*, s.189.

<sup>103</sup>ŚMIGIEL, Kazimierz: *Adalberts Grab in Gnesen – Zentrum der Integration Polen und Europas*, s.121.

### 3.3. Svatý Vojtěch v legendách

Krátce po Vojtěchově smrti vznikly dvě legendy, které vyprávěly o jeho mučednickém životě. Napsali je bezprostřední svědkové jeho života Jan Canaparius a Bruno z Querfurtu. Zajímavé je, že se v charakteristice světce odlišují.

Canapariova legenda *Est locus*<sup>104</sup> bývá označována také jako Život I. (*Vita prior*). Jde o první hagiografické zpracování Vojtěchova života. Dlouho se vedly spory o jeho autorství. Nejprve bylo přisuzováno Kosmovi, později se usuzovalo, že autorem je papež Silvestr II. F. Palacký přiřkl autorství legendy Vojtěchovu nevlastnímu bratrovi Radimovi. Tečku za těmito spory udělal v roce 1841 H. Pertz, který označil za autora mnicha aventinského kláštera a pozdějšího opata Jana Canaparia.

Za iniciátora vzniku této legendy je považován císař Ota III. Toto tvrzení se opírá o svědectví translační legendy o sv. Abundiovi a Abundanciovi, kde je Otův podnět přímo zmiňován. Dílo bylo nepochybně podkladem k Vojtěchovu svatořečení, na němž měl císař rovněž zájem. Samotné dílo dává nahlédnout do křesťanského řádu, prosazovaného biskupem a do vztahu církve k různým ožehavým otázkám doby, týkajících se světských držitelů a patronů kostelů, nebo mravních poměrů.<sup>105</sup>

Vznik legendy se datuje na základě zmínek v 14. a 21. kapitole mezi únor a prosinec 999. Předpokládá se, že po smrti Oty III. byla z podnětu papeže Silvestra II. legenda přepracována a výsledkem se stala tzv. druhá aventinská redakce. Doba jejího vzniku bývá určována v rozmezích let 1002 až 1004. V první třetině 11. století se legenda dočkala další úpravy. Tato redakce bývá označována podle místa jejího dochování jako montecassinská.<sup>106</sup>

Brunova legenda *Nascitur purpurem flos*<sup>107</sup> se označuje v závislosti na Canapariově legendě jako Život II. (*Vita altera*). Na rozdíl od *Vita prior* je autorství této legendy nesporně dokázáno. Vznikla ve dvou zpracováních jako *Vita longior* a *Vita brevior*. Mezi oběma redakcemi jsou rozdíly. Počet kapitol je však v obou případech stejný. Odlišují se doplňováním a vypouštěním částí textu. Kratší redakce neobsahuje závěr v 5. kapitole. Dále se liší rozsáhlými výpustkami v 11. kapitole, odstraněním druhé poloviny 17. kapitoly,

---

<sup>104</sup>Canaparius, Jan: *Vita I.*, s.162-183.

<sup>105</sup>ŠOLLE, Miloš: *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s.188.

<sup>106</sup>NOVÝ, Rostislav – SLÁMA, Jiří – ZACHOVÁ, Jana: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s.118-120.

<sup>107</sup>Bruno z Querfurtu: *Vita II.*, s.189-222.

přestylizováním prostředku 21. kapitoly, doplněním textu před 24. kapitolu a v 32. kapitole byla vypuštěna druhá polovina textu.

Zpočátku byla za starší považována delší redakce legendy. Její vznik se kladl do roku 1004. Kratší text pak vznikl o tři roky později, a to z části redukcí textu delší redakce a částečně připojením některých doplňků. I když o této chronologii vznikly pochybnosti, považuje se stále *Vita brevior* za mladší redakci, která vznikla nejspíš za Brunova pobytu v Polsku v letech 1008 až 1009.

Důležitou otázkou zůstává, jak je možné, že se Život I. a Život II. od sebe v některých popisech událostí tak liší. Nejznámějším příkladem je vyprávění o Vojtěchových školních letech. Canaparius píše: „*Po dobu školního studia nenásledoval ty, kteří páchali nepravosti, a nezdržoval se ve společnosti těch, kteří si libovali v nicotných skutcích a chlapeckých zábavách. Jakmile mu učitel opodál něčím zaměstnaný ponechal volnou chvíli, hned se tajnými cestami uchýloval do příbytků svatých mučedníků. Zde se po vyměřený čas modlil modlitby a před příchodem učitele seděl opět na svém místě. Za nocích pak, aby svůj skutek ukryl před lidskou chválou, obcházel chudé, nemocné a slepé a poskytoval jim podle míry jejich béd přátelskou útěchu.*“<sup>108</sup> Bruno z Quefurtu popisuje stejnou dobu jinak: „*Když náhodou učitel vytáhl paty, strávil jednou celý den hrou, jak je vlastní nestálým myslícím chlapcům.*“<sup>109</sup> Oba životopisci svatého Vojtěcha osobně znali. Byly jim známé osoby Vojtěchovi blízké, a tudíž jejich potencionální informátoři. Je pravděpodobné, že Bruno při sepisování své verze životopisu Canapariovu legendu znal. Podíváme-li se přímo do Brunovy legendy, zjistíme, že se její autor setkal v Uhrách s Vojtěchovým vychovatelem Radlou. Díky tomu se nám zachovalo svědectví o vyraždění Slavníkovců Na Libici, jehož byl Radla přímým svědkem.<sup>110</sup> Další jeho výhodou bylo, že strávil s Vojtěchem několik klíčových okamžiků v jeho životě. Proto je tato legenda tak důležitým svědectvím.<sup>111</sup>

Tyto dvě legendy nejsou jedinými hagiografickými díly popisujícími život svatého Vojtěcha. Jedním z dalších je veršovaná anonymní legenda o utrpení svatého Vojtěcha známá též jako *Quatuor immensi*<sup>112</sup>. Její autorství bylo původně G. Dobnerem připisováno Kosmovi, ale v roce 1929 J. Vilikovský vyslovil názor, že autorem by mohl být cizinec, který

---

<sup>108</sup>Canaparius: Jan: *Vita I.*, s.164.

<sup>109</sup>Bruno z Quefurtu: *Vita II.*, s.192.

<sup>110</sup>ŠOLLE, Miloš: *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s.188.

<sup>111</sup>NOVÝ, Rostislav – SLÁMA, Jiří – ZACHOVÁ, Jana: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s.148-150.

<sup>112</sup>*Quatuor immensi*. In: FRB I. Ed. Emler, J., Praha 1873, s.313-334.

zdomácněl v českém prostředí a měl dostatečný přehled o legendách s vojtěšskou tematikou. Její vznik klade do poslední čtvrtiny 11. století.<sup>113</sup>

V roce 1856 objevil A. Bielowski v mnichovské knihovně další vojtěšský hagiografický text. Tato anonymní legenda o utrpení svatého Vojtěcha je známá pod názvem *Passio sancti Adalberti martyris*<sup>114</sup>. Byla vepsána do kodexu bavorského kláštera v Tegernsee někdy v 11. století. Text byl A. Bielowskim datován mezi léta 999 a 1002. Na přelomu 19. a 20. století se přistupovalo k datování legendy obezřetněji. Dochovaná rukopisná forma a obsahová stránka svědčily o pozdějším původu legendy. Mohlo jít o výtah z širšího hagiografického textu, který autor převzal z dnes ztraceného textu *Liber de passione martyris*. Po detailním rozboru legendy došel J. Dąbrowski k závěru, že musela být sepsána před příchodem Břetislava I. do Hnězdna, protože autor uvádí jako místo uložení Vojtěchových ostatků Hnězdno.<sup>115</sup>

Za kompilaci starších předloh je považována anonymní vojtěšská legenda *Tempore illo*<sup>116</sup>. Z celkového počtu dvaceti kapitol je 1. až 6., 8. a 9. kapitola převyprávěním Brunovy legendy. Zbylé kapitoly jsou původní. Usuzuje se o polské provenienci textu. Vznik legendy se pohybuje v rozmezí let 1127 až 1248. Toto dílo otvírá další fázi vojtěšského kultu na polském území, která vrcholí na přelomu 13. a 14. století.<sup>117</sup>

Polského původu je i anonymní Legenda o zázracích svatého Vojtěcha (*Post motrem vero*)<sup>118</sup>. Vznikla na základě hnězdenské tradice s využitím starších legendistických pramenů. Autor v ní využil Canapariovu *Vita prior* a legendu *Tempore ille*. O jejím pozdně středověkém původu se příliš nepochybuje. Jde o poslední velký vojtěšský text.<sup>119</sup> Všechny další písemnosti, týkající se svatého Vojtěcha, na tyto legendy navazují.

Jako poslední bych zmínila další anonymní Legendu o přenesení ostatků svatého Vojtěcha. Jde o velmi stručný text, který začíná slovy *Hoc autem quo*<sup>120</sup>. Legenda zdůrazňuje

---

<sup>113</sup>VILIKOVSKÝ, Jan: *Versus de passione s. Adalberti – Několik poznámek*. In: Sborník prací FFU Komenského v Bratislavě VI, 1929, s.317-350.

<sup>114</sup>*Passio sancti Adalberti martyris*. In: MHP 1. Ed. Bielowski, A., Warszawa 1960, s.153-156.

<sup>115</sup>DĄBROWSKI, Jan: *Dawne dziejopisarsrtwo polskie*, Ossolineum 1964, s.19.

<sup>116</sup>*Tempore ille*. MHP IV. Ed. Kęczyński, W., Lwów 1884, s.206-221.

<sup>117</sup>NOVÝ, Rostislav – SLÁMA, Jiří – ZACHOVÁ, Jana: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s.238.

<sup>118</sup>*Post motrem vero*. In: FRB I. Ed. Emler, J., Praha 1872, s.305-312.

<sup>119</sup>NOVÝ, Rostislav – SLÁMA, Jiří – ZACHOVÁ, Jana: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s.255.

<sup>120</sup>*Hoc autem quo*. In: MPH V. Ed. Bielowski, A., Lwów 1888, s.995-997.

zásluhy Oty III. při translaci Vojtěchových ostatků, proto byl její vznik zprvu kladen do doby kolem roku 1000. Po důslednější analýze textu však bylo zjištěno, že legenda klade velký důraz na Hnězdno a jeho baziliku jako nesporné místo uložení ostatků. Bez povšimnutí rovněž nemůže zůstat fakt, že tento krátký text popisuje 16., 17. a 18. pole hnězdenských chrámových dveří, proto byla vyslovena hypotéza, že jde o jejich námětový podklad. Vznikla tedy do druhé poloviny 12. století.<sup>121</sup>

---

<sup>121</sup>NOVÝ, Rostislav – SLÁMA, Jiří – ZACHOVÁ, Jana: *Slavíkovci ve středověkém písemnictví*, s.233-234.

### 3.4. Hnězdenské chrámové dveře

O Vojtěchově kultu vypovídá i jeden významný ikonografický pramen. Jsou to hnězdenské chrámové dveře. Byly zhotoveny pro hlavní vchod katedrály Panny Marie, a to v letech 1160 až 1180. Dostaly název Královská brána (*Porta regia*). Také se jim říkalo Zlatá či Bronzová brána (*Porta aurea, Porta aenea*). Jejich původ a autor jsou neznámí, přestože byl na levém křídle na přední i zadní straně podpis. Po opravách se však původní signatury nedochovaly celé. Zbyl jen nápis ME FECIT.../PETRVS LVITINIVS ME FECIT. Jméno Luitinius je vykládáno jako lutyšský. Lutyech byl hlavním středověkým centrem kovolitecké výroby moselské oblasti. Za vzory hnězdenských chrámových dveří lze považovat dveře z chrámu v Cáchách, který nechal postavit Karel Veliký, dolnosaské chrámové dveře z baziliky Panny Marie v Hildesheimu, chrámové dveře z románského kostela San Zeno Maggiore ve Veroně nebo chrámové dveře z katedrály svatého Martina a Štěpána v Mohuči. Kompoziční předlohy sahají od karolinských a byzantských řezb ve slonovině přes iluminované rukopisy až po výzdobu románských relikviářových skříní.

Chrámové dveře jsou dvoukřídle, odlité z bronzu. Jejich reliéf vznikl tak, že obrazce byly nejprve vymodelovány z vosku, potřeny olejem a poté zaformovány do hliněných forem s otvory po stranách. Hlína se potom vypálila a vosk z ní vytekl. Poté se do této formy naléval roztavený bronz<sup>122</sup>. Levé křídlo o výšce 328 cm a šířce 84 cm bylo odlito vcelku. Pravé křídlo je o 1 cm kratší a odlévalo se ve 24 částech, které byly dodatečně sletovány dohromady. Tloušťka desek nepřesahuje 1,5 cm.<sup>123</sup>

Cyklus obrazců, které ztvárňují legendu o svatém Vojtěchovi, tvoří osmnáct reliéfních desek. Příběh začíná vlevo dole a odvíjí se směrem nahoru, poté pokračuje vpravo seshora dolů. Párové reliéfy se v kompozici scén navzájem doplňují. Levé křídlo vypráví o Vojtěchově pobytu v Čechách, Německu a Itálii, pravé křídlo o misií mezi Prusy a posmrtných osudech Vojtěchova těla.<sup>124</sup> Scény jsou významově řazeny zhruba do trojic od dětství přes biskupský úřad, zázraky a pruskou misií, až po pašije a přenesení těla. Jsou sestaveny jako oslava života světce. Volba výjevů není vždy jen hagiografická, ale má i aktuální souvislosti. Například z Vojtěchových mravních požadavků nebylo zobrazeno právo

<sup>122</sup>Použitý bronz je slitinou 87 – 90 % mědi a 12 – 7 % cínu s příměsí olova 0,87 – 2,5 %.

<sup>123</sup>HEJBAL, Dušan a kol.: *Bronzová legenda o svatém Vojtěchovi*, s.23.

<sup>124</sup>LABUDA, Adam S.: *Czytanie Drzwi Gnieźnieńskich – przekaz i język obrazu*. In: *Tropami świętego Wojciecha*. Ed. Kurnatowska, Z., Poznań 1999, s.235.

na chrámový azyl, celibát či monogamii, ale pouze zákaz obchodování Židů s křesťanskými otroky, což patrně reflektuje soudobé vztahy mezi křesťany a Židy ve Velkopolsku.<sup>125</sup> Líčení bojovných a barbarských rysů pohanských Prusů mělo za cíl ospravedlnit expanzi polského knížete Boleslava III. Křivoústého do Pomořanska. Nábožensky propagandistický popis přenesení Vojtěchova těla do Hnězdna měl demonstrovat, že tato katedrála je původním a pravým centrem kultu světce navzdory tomu, že Vojtěchovy ostatky byly v roce 1039 odvezeny českým knížetem Břetislavem I. do Prahy.

Desky s vyobrazením legendy rámuje široká bordura z esovitých rostlinných úponků s fantastickými listy a květy, které místy střídá hroznové víno. Do spirál úponků jsou vpleteny skuteční i nereální živočichové. Jde o havrany, kohouta, páva, dvě opice, běžícího jelena, lva požírajícího hada, lva požírajícího vlastní ocas a další šelmy, dále různá monstra mající hlavu ptáků, šelem nebo dokonce rytíře v přilbě atd. Tato světsky pojatá výzdoba, doplňující vojtěšský cyklus, navazuje na styl pozdní antiky. Výtvarná necelistvost této výzdoby prokazuje oprávněnost názoru, který popírá, že celé dveře byly zhotovené jedním autorem. Pletenec levé části je realističtější než románskou tradicí silně ovlivněná pravá část.<sup>126</sup>

Výklad obrazců na deskách se různí. Dříve byla za hlavní vzor považována Canapariova legenda. Pašijové motivy byly odvozovány z anonymní legendy *Passio Sancti Adalberti*, další detaily byly spatřovány v translační legendě *Hoc autem quo*. Vystavení hlavy oddělené od těla je přičítáno legendě *Tempore illo*. Hagiografické texty však nemusely být jedinou předlohou kovoliticům. Soudí se, že námět upravil objednavatel, pravděpodobně hnězdenský arcibiskup, který byl hlavním ideologem a organizátorem Vojtěchova kultu. V úvahu přichází zejména arcibiskup Bohumil nebo jeho nástupce Zdislav.<sup>127</sup>

V druhé polovině 14. století byly dveře vyjmuty a přemístěny do gotické stavby katedrály, kde ztratily původní pravoúhlé ostění. Roku 1760 byly objeveny na kruchtě, odkud se dostaly na gotický portál jižního vchodu z předsíně do hlavní lodi, kde jsou dodnes.

Hnězdenské chrámové dveře jsou jedinečným dokladem středověkého uměleckého řemesla. Díky ikonografickému ztvárnění se svatovojtěšský kult mohl šířit mezi lid, a tak byl srozumitelný a dostupný širokým vrstvám negramotného obyvatelstva.

---

<sup>125</sup> Židé v té době zastávali důležité finanční a obchodní posty, například od roku 1181 razili mince s hebrejským nápisem a obrazem svatého Vojtěcha.

<sup>126</sup> LUTOVSKÝ, Michal: *Hnězdenské chrámové dveře*. In: Historický obzor 3, 1992, s.28.

<sup>127</sup> HEJBAL, Dušan a kol.: *Bronzová legenda o svatém Vojtěchovi*, s.25.

## 4. Založení arcibiskupství v Hnězdně

### 4.1. Hnězdno nebo Praha?

Ještě než začneme psát o založení hnězdenského arcibiskupství, je třeba si uvědomit, zda bylo Hnězdno jediným kandidátem pro založení církevní metropole v tehdejším slovanském světě. Pramenem, který vyvolal diskuzi mezi historiky, jsou hildesheimské anály. V nich se píše: „Císař Ota se vydal v době velkého půstu do Sclavinie, aby se pomodlil u svatého Vojtěcha, biskupa a mučedníka. Zde svolal synodu, zřídil sedm biskupství a rozkázal jmenovat arcibiskupem Gaudentia, bratra sv. Vojtěcha, v sídelním městě Praze, se souhlasem biskupa Říma, po prosbě Boleslava, knížete Čechů, z milosti pro svého ctihodného bratra, důstojného biskupa a mučedníka.“<sup>128</sup> To, že se místo Hnězdna objevila v zápise Praha a jako žadatel figuruje místo Boleslava Chrabrého český kníže Boleslav II., vede řadu historiků k rozporuplným závěrům.<sup>129</sup> G. Labuda vidí hlavní důvod tohoto omylu v tom, že zápis, který se nám dochoval, není originální. Tento zápis vznikl až v roce 1065. Chybu v přepisu přičítá tomu, že císař navštívil hrob svatého Vojtěcha. Vojtěchovy ostatky byly v době, z které pochází záznam, v Praze. Proto se neznámý písař mohl splést. Navíc oba zmiňovaní Boleslavové vládli současně, takže se jejich jména dala snadno zaměnit.<sup>130</sup>

Jiní historikové, mezi které se řadí v Polsku T. Wasilewski<sup>131</sup>, v Čechách D. Třeštík<sup>132</sup> a J. Fried<sup>133</sup> v Německu, nevyklučují, že muselo jít o chybu letopisce. Nejzajímavější diskuze

---

<sup>128</sup>*Annales hildeheimenses*, In: MGH SS rer. Germ. N. S., Ed. Bretholz, B., Berlin 1923, s.28.

<sup>129</sup>Touto problematikou se zabývali především LABUDA, Gerard: *Utworzenie metropolitalnej organizacji Kościoła polskiego na synowie w Gnieźnie w dniach 9 – 10 marca 1000 roku*, s.29-54., WASILEWSKU, Tadeusz: *Czescy sufragani Boslesława Chrobrego a zagadnienie jego drugiej metropolii kościelnej*. In: *Spoleczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. Ed. Kuczyński, S. K., Warszawa 1992, s.35-44., TŘEŠTÍK, Dušan: *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy*, s.8-108., FRIED, Johannes: *Gnesen – Aachen – Rom. Otto III. und der Kult des hl. Adalbert. Beobachtungen zum älteren Adalbertsleben*. In: *Polen und Deutschland vor 1000 Jahren: die Berliner Tagung über den "Akt von Gnesen"*. Hrsg. Borgotte, M., Berlin 2002, s.235-279.

<sup>130</sup>LABUDA, Gerard: *Utworzenie metropolitalnej organizacji Kościoła polskiego na synowie w Gnieźnie w dniach 9 – 10 marca 1000 roku*, s. 39-40.

<sup>131</sup>Např. WASILEWSKU, Tadeusz: *Czescy sufragani Boslesława Chrobrego a zagadnienie jego drugiej metropolii kościelnej*, s.35-44.

<sup>132</sup>Např. TŘEŠTÍK, Dušan: *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy*, s.8-108.

proběhla mezi J. Friedem a G. Labudou.<sup>134</sup> J. Fried nevychází pouze z hildesheimských analů, ale i z dalších latinských pramenů jako například *Annales Altahenses*.<sup>135</sup> Z nich J. Fried vyvozuje závěr, že Radim byl v Římě vysvěcen na prosbu českého knížete Boleslava II. Nevyvrací však, že by Boleslav Chrabrý stejně jako český Boleslav II. mohl žádat papeže o zřízení arcibiskupství. Podle jeho názoru mělo být toto arcibiskupství založeno v Praze. Tak bylo rozhodnuto v Římě. To, že tento akt proběhl nakonec v Hnězdně, příkládá J. Fried změně názoru během cesty z Říma.<sup>136</sup> Závěr této diskuze je zcela nejednoznačný. Oba historikové interpretují hildesheimské analý zcela opačně. Zatímco Fried v nich vidí poselství, které se nám nedochovalo v jiných pramenech, Labuda považuje redakci z roku 1065 za špatný opis původní, dnes nedochované verze.

K některým Friedovým názorům se přiklání i český historik D. Třeštík. Při své argumentaci vychází z tradice tzv. sedmi Metodějových biskupství. Tato tradice se objevuje v Kristiánově legendě<sup>137</sup>. Jde o Metodějovo moravské arcibiskupství se sedmi sufragány. Tato tradice byla známá jak Vojtěchovi, tak u papežské kurie. Vojtěch mohl ještě za svého života pomýšlet na povýšení svého biskupství na arcibiskupství. Pokud bychom přijali myšlenku o existenci moravského biskupství<sup>138</sup>, založeného společně s pražským, a dále pak domněnku, že Vojtěch se stal biskupem obou těchto diecézí<sup>139</sup>, území, které Vojtěch spravoval, by zasahovalo až za Karpaty<sup>140</sup>. Dále bychom k němu mohli přiřadit Krakovsko, Vislansko a Slezsko, které bylo až do dobytí Měškem I., také součástí přemyslovského státu. Biskup, sídlící v Praze, měl nárok na celé toto rozsáhlé území.

---

<sup>133</sup>Např. FRIED, Johannes: *Gnesen – Aachen – Rom. Otto III. und der Kult des hl. Adalbert. Beobachtungen zum älteren Adalbertsleben.*, s.235-279.

<sup>134</sup>LABUDA, Gerard: *O badaniach nad zjazdem gnieźnieńskim roku 1000*. In: *Roczniki historyczne LXVIII*, 2002, s.107-156.

<sup>135</sup>*Annales Altahenses maiores*, In:MGH SS rer. Germ. N. S., Ed. . Bretholz, B., Berlin 1923.

<sup>136</sup>FRIED, Johannes: *Gnesen – Aachen – Rom. Otto III. und der Kult des hl. Adalbert. Beobachtungen zum älteren Adalbertsleben.* s. 279.

<sup>137</sup>*Kristianova legenda*. In... FRB I. Ed. Emler, J., Praha 1873, s. 199-227.

<sup>138</sup>TŘEŠTÍK, Dušan: *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy*, s.85.

<sup>139</sup> Předpokládá se, že po smrti moravského biskupa, jehož jméno není známo, nebylo jeho místo obsazeno. Moravské biskupství obnovil sv. Vojtěch.

<sup>140</sup> Tuto myšlenku podporuje i fakt, že při zakládání arcibiskupství v Maďarsku hráli nemalé role osoby spojené se sv. Vojtěchem, a to Radla a Anastasius.

Abychom tento problém lépe pochopili, musíme se podívat na celou historii moravského a českého biskupství. Vážným argumentem pro vznik biskupství byly misijní potřeby na nově získaném rozsáhlém území ve Slezsku, Malopolsku a dále na východě. Na ně si dělal nárok i pasovský biskup Pilgrim<sup>141</sup>, který tak zdůvodňoval svůj zájem o Uhry. Když kníže Boleslav I. roku 968 předstupoval s prosbou o založení církevní metropole v Praze před papeže, nepřišel s prázdnou. Ve hře zůstávalo Metodějovo moravské arcibiskupství, které dokládalo, že na území českého státu již jedno arcibiskupství bylo. Přesto musel Boleslav I. vynaložit značnou námahu při diplomatických jednání. Proti založení nového biskupství bylo jak řezenské biskupství, do jehož okrsku Čechy spadaly, tak i mohučské arcibiskupství, jemuž měla být nová diecéze podřízena. Vyvíjení usilovné aktivity Boleslava I. a záhy i Boleslava II. se vyplatilo.<sup>142</sup> V roce 976 se konečně mohl první český biskup Dětmár ujmout svého úřadu. K tomu, že společně s pražským bylo založeno i moravské biskupství nás vede indicie v podobě listu papeže Jana XIII., který se zčásti dochoval v Kosmově kronice. V něm se povoluje zřízení biskupství, „*ale ne podle obřadů neb sekty bulharského a ruského národa, nebo dle slovanského jazyka*“.<sup>143</sup> To, že papež považuje za nutné zmínit tento zákaz, ačkoliv v Čechách roku 976 nehrála slovanská liturgie žádnou roli, nás vede k otázce, čeho se vlastně týkal. Podle D. Třeštíka je to vysvětlitelné pouze tak, že byl zákaz pro Prahu určen především pro Moravu. Do hry tedy opět vstupuje Metodějovo moravské arcibiskupství, které zřejmě papeži připomněli pražští vyjednavači. Tento argument měl odůvodnit jejich žádost a ukázat papeži, že nežádají nic nového, když se odvolávají na biskupství již papežskou kurií zřízené. V té době už měl Boleslav své opěrné sídlo na Moravě v Olomouci, je tedy více než pravděpodobné, že žádal i o biskupství v této oblasti.<sup>144</sup>

Výsledkem všech složitých jednání bylo, že roku 976 měl Boleslav II. k dispozici dva biskupy. Podle D. Třeštíka mělo vést založení obou těchto biskupství k dalšímu stupni, tedy k arcibiskupství, jehož metropolí měla být Praha. Tento akt měl upevnit a potvrdit svébytnost českého státu. Arcibiskupstvím, které by bylo podřízeno přímo papeži, by Čechy ztratily

---

<sup>141</sup>Pilgram (?-991). V letech 971 až 991 byl pasovským biskupem. Během této doby směřovaly misie do Uher a Panonie. Snažil se pokřtít maďarského vládce Gejzu. To se mu nepovedlo. Stejně tak ztroskotala jeho snaha povýšit pasovské biskupství na misijní centrum pro Rakousko, Korutany, Moravu a Uhry.

<sup>142</sup>CHARVÁT, Petr: *Boleslav II. Sjednotitel českého státu*, s.103.

<sup>143</sup>*Cosmae Pragensis Chronica Boemorum*, s.43.

<sup>144</sup>TŘEŠTÍK, Dušan: *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy*, s.86.

závislost na říši.<sup>145</sup> Biskupství v Olomouci se však dlouho neudrželo. Po smrti prvního neznámého biskupa už nebyl jeho nástupce jmenován. Je velice pravděpodobné, že se správy nad Moravou ujal sám druhý pražský biskup Vojtěch. Stal se tedy biskupem ohromného území, sahajícího od Smrčin po Bug a Styr.<sup>146</sup> Severní hranice sahala až k území polského státu. Poté, co Vojtěch odešel z Prahy, učinil krok, který by v dnešním pojetí státu mohl být považován za vlastizradu. Při svém prvním pobytu v Římě podpořil Měška I. a souhlasil s odtržením Slezska a Malopolska od své diecéze. Nešlo jistě o projev nepřátelství vůči českému knížectví. D. Třeštík v tom spatřuje vyšší zájem, který mohl souviset s plánem císaře Oty III. *renovatio imperii*. Polský Boleslav Chrabrý a uherský Štěpán získali ve svých zemích arcibiskupství a posléze i královské tituly. Mnohé však nasvědčuje tomu, že ve hře mohla být také Praha. Řeč je o zprávě z hildeheimských análů. To, co G. Labuda považuje za chybu při opisování, D. Třeštík má za logický čin. Vychází z toho, že písař věděl o věhlasnosti Prahy. V druhé polovině 10. století byla považována za „hlavní město“ Slovanů. Proto mohl snadno analista zaměnit Prahu s neznámým Hnězdnem.<sup>147</sup>

Další otázka je, zda Ota III. při své cestě z Říma měl v úmyslu založit arcibiskupství v Hnězdně. O tradici Metodějových biskupství se mohl dozvědět od svatého Vojtěcha. Zřejmě právě on pomýšlel na povýšení Prahy. D. Třeštík se domnívá, že to bylo důvodem, proč český biskup chtěl spojit pražské a moravské biskupství. Poté měl v úmyslu požadovat pro takto vzniklou diecézi obnovení starého moravského arcibiskupství. Fakt, že Vojtěch uvolnil Slezsko a Malopolsko polské straně, je osvětlen nemožností přesvědčit papežskou kurii o jejich příslušnosti ke starému moravskému arcibiskupství, což by celý proces zkomplikovalo. I po tom, co Vojtěch odešel podruhé z Prahy, nemusela být celá záležitost uzavřena. Budoucí mučedník byl pro Boleslava II. cenným vyjednávačem. Klíčové rozmluvy na téma arcibiskupství v Praze mohly proběhnout na podzim roku 996, v době, kdy se Vojtěch opět sešel s Otou III. Český biskup tehdy zřejmě na císaře hluboce zapůsobil. Po jeho smrti se Ota vydal k mučedníkovi hrobu. D. Třeštík se domnívá, že v tuto chvíli byla Praha jako místo nového arcibiskupství ještě ve hře. Chaotická situace v Čechách po smrti Boleslava II. podle něj měla zapříčinit definitivní přiřčení role hlavního kandidáta Měškovu Hnězdnem.<sup>148</sup>

---

<sup>145</sup>Tamtéž., s.85.

<sup>146</sup>SLÁMA, Jiří: *Der böhmische Fürst Boleslav II.* In: Boleslav II. Der tschechische Staat um das Jahr 1000. Hrsg. Sommer, P., Praha 2001, s.32.

<sup>147</sup>TŘEŠTÍK, Dušan: *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy*, s. 91.

<sup>148</sup>Tamtéž., s.85.

## 4.2. Cesta císaře Oty III. do Hnězdna

Pokusíme-li se zrekonstruovat cestu Oty III. do Hnězdna, musíme se spoléhat především na kroniku Dětmara z Merseburgu. Ota III. strávil vánoční svátky roku 999 v Ravenně. Poté zamířil se svojí družinou přes Brennerský průsmyk do Bavorska. 17. ledna pobýval u Staffelského jezera. Pobyt císaře v této oblasti nebyl náhodný. Již dříve měl spory s magdeburským arcibiskupem Giselherem<sup>149</sup>, který byl obviněn, že spravuje dvě diecéze. Protože byl arcibiskup postižen mozkovou mrtvicí, nemohl se dostavit do Říma. Jak ale píše Dětmar z Merseburgu, arcibiskup vyjel císaři vstříc a získal jeho milost, která však nebyla trvalá. Poté se Giselher přidal k císařskému doprovodu. Další císařovy kroky mířily do Řezna, kde zůstal šest dní. Dětmar o tom píše: „*Když přijel do Řezna, přijal ho s velkou úctou biskup zdejšího kostela Gebhard a doprovázeli ho patricij Ziaz, papežský oblacionář Robert a kardinálové.*“<sup>150</sup> Z Bavorska odcestoval Ota do Durynska. Zde se setkal s mohučským arcibiskupem Willigisem, který se k němu na neurčitou dobu připojil. Poté přicestoval do Zeitzu a Mísně, kde byl přivítán místními biskupy Hugem<sup>151</sup> a Eidem<sup>152</sup>. V kronice Dětmara z Merseburgu jsou císařovu pobytu v této oblasti věnovány tyto řádky: *Když císař přijel do města Zeitzu, přijal ho Hugo II., zdejší třetí biskup, s císařskými poctami. Potom panovník pokračoval přímo do Mísně, kde ho uctivě přivítal ctihodný biskup zdejšího kostela Eid a markrabě Ekkehard, kterého měl ve zvláštní oblibě.*<sup>153</sup> Polský kníže Boleslav očekával císaře v Ilavě. Jejich setkání proběhlo zřejmě 23. nebo 24. února. Další trasu Otovy cesty již nelze zrekonstruovat podle písemných pramenů. Pravděpodobně vedla přes Hlohov, Wschowę, Koscian a Poznaň do Hnězdna.<sup>154</sup>

O účastnících tohoto putování můžeme jen spekulovat. Kromě císaře Oty III. jsou dalšími jistými účastníky mohučský arcibiskup Willigis a magdeburský arcibiskup Giselher. Někteří historici se domnívají, že členem císařova doprovodu mohl být i pozdější Otův

---

<sup>149</sup>Giselher (?-1004). V letech 971 až 981 byl merseburským biskupem. Od roku 981 do své smrti působil jako arcibiskup v magdeburgu.

<sup>150</sup>*Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon*, s.184.

<sup>151</sup>Hugo (?-1003). Působil jako biskup v Zeitzu v letech 990 až 1003.

<sup>152</sup>Eid (?-1015). V letech 992 až 1015 působil jako míšeňský biskup. Díky své znalosti slovanského jazyka mohl působit v oblastech, které obývali Slované.

<sup>153</sup>*Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon*, s.184.

<sup>154</sup>STRZELCZYK, Jerzy: *Setkání ve Hnězdně a založení hnězdenského arcibiskupství*, s.174.

nástupce Jindřich IV. Cesty se mohli zúčastnit i míšeňský markrabě Ekkerhard<sup>155</sup> a lotrinský falckrabí Ezzo<sup>156</sup>. Setkání císaře s polským knížetem muselo být dobře připraveno i materiálně a logisticky. Vždyť císař, který překročil hranice říše, vstupoval do oblastí, které byly ještě před nedávnem pohanské. Nemohl tušit, co ho tam čeká. Musely být zajištěny cesty, mosty a v neposlední řadě zásobování doprovodu. Polský kníže měl za povinnost zajistit bezpečnost cest, po kterých průvod šel.<sup>157</sup>

---

<sup>155</sup>Ekkerhard (960-1002). Tento míšeňský markrabě patřil mezi vlivné muže, pohybující se v okolí Oty III. Až do smrti Oty III. působil jako velitel v Itálii.

<sup>156</sup>Ezzo (955-1034). Manželkou tohoto lotrinského falckraběte byla dcera Oty II. Matylda, což bylo považováno za nerovný sňatek

<sup>157</sup>STRZELCZYK, Jerzy: *Oton III i zjazd gnieźnieńskim*, s.78-79.

### 4.3. Sjezd v Hnězdně v roce 1000

Hnězdenské sjezd lze charakterizovat jako setkání císaře Oty III. a polského knížete Boleslava Chrabrého, kterého se zúčastnila elita tehdejšího Polska i říše. Samotný průběh hnězdenského setkání nám bohužel není znám. Můžeme si jen domýšlet, co se dělo za hradbami města během císařovy návštěvy. Polské kroniky líčí hnězdenský sjezd jako pompézní událost. Gall Anonym, který věnoval návštěvě císaře značnou pozornost, ve své kronice píše: „*Poté co byl Boleslav císařem tak slavně povýšen na krále, osvědčil vrozenou štědrost tím, že po dobu tří dnů svého posvěcení vystrojil královskou a císařskou hostinu a každý den vyměnil všechno nádobí a stolní náčiní a nahradil je různým jiným a mnohem cennějším.*“<sup>158</sup> Boleslavovo pohostinství mělo císaři demonstrovat jeho moc a bohatství. S tímto názorem se často setkáváme v líčení hnězdenských událostí polskými historiky. Musíme však brát v úvahu, že popis velkolepého přivítání Oty III. v Hnězdně pochází z polských kronik, zejména z kroniky Galla Anonyma, sepsaných více než sto let po samotné události. Samozřejmě nemůžeme uvažovat o skromném přijetí tak důležité návštěvy. Boleslav chtěl jistě vyzdvihnout svou moc a předvést císaři, že je dobrým spojencem. Když nahlédneme do kroniky Dětmara z Merseburgu, nenalezneme žádný popis této události. Kronikář jen píše, že byl císař slavnostně přijat: „*Boleslav císaře s radostí uvítal a bohatě pohostil v místě zvaném Itawa. Jak skvělé bylo toto přijetí císaře a jeho doprovodu po cestě do Hnězdna, nelze téměř popsat slovy.*“<sup>159</sup>

Zvláště působivý je popis císařova přijetí Boleslavem Chrabrým v kronice Galla Anonyma. Gall píše: „*Boleslav ho přijal důstojně a velkolepě, jak se slušelo přijmout římského císaře a krále a tak významného hosta. Neboť Boleslav ukázal při císařově příchodu pozoruhodné věci: předně uspořádal mnohotvárné šiky vojska a také velmožů na rozlehlé planině jako chóry a jednotlivé šiky od sebe rozlišovala různá barva jejich šatu. A nebyla to jakákoli obyčejná rozličnost ozdob, ale to nejcenější, co bylo možno u národů najít.*“<sup>160</sup> V Hnězdně se shromáždilo velké množství diváků, kteří sledovali oslavu na počest příjezdu císaře. Mezi nimi byli členové Boleslavovy rodiny, poznaňský biskup Unger, Boleslavova družina a celé polské vojsko, které představovala sílu 15 tisíc bojovníků. Dále se účastnili

---

<sup>158</sup>Galli chronicon, s.401.

<sup>159</sup>Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon, s.185.

<sup>160</sup>Galli chronicon, s.400-401.

obyvatelé Hnězdna a širokého okolí. Tento obřad měl demonstrovat moc Boleslavova státu. Byl založen na starých tradicích, které mohly vzniknout ještě v pohanském věku. Náročnost takovéto akce však nemohla být odbyta pouze tímto způsobem. Boleslav se nejspíš nejprve poradil se samotným Otou jak ceremoniál připravit.

Dětmar nás informuje o tom, jak se císař zachoval těsně před příchodem do města: „*Když z dálky viděl kýžené město, vydal se k němu císař bos jako prosebník.*“<sup>161</sup> Biskup Unger ho poté dovedl do chrámu, kde spočívaly ostatky svatého Vojtěcha. Císař se zde modlil a prosil za přímluvy. Hnězdenskému chrámu pak Ota věnoval oltář, kam byly svaté ostatky umístěny. Ke konci návštěvy byl císař obdarován paží svatého Vojtěcha a dalšími nádhernými dary, které takto popisuje Gall Anonym ve své kronice: „*Po skončení hostiny přikázal číšníkům a stolníkům shromáždit ze všech stolů zlaté a stříbrné nádoby za poslední tři dny, neboť tam žádné dřevěné nebylo, zejména číše a poháry, mísy a podnosy a rohové nálevky a dát je císaři, nikoli jako daň od panovníka, nýbrž aby jej uctil. Stejně tak rozkázal komorníkům přinést rozprostřené ubrusy a záclony, koberce, pokrývky, ubrousky, ručníky a vše, co bylo určené k prostírání, a odnést to do císařovy komnaty. Kromě toho mu dal také mnoho jiných nádob, hlavně zlatých a stříbrných rozmanitého provedení, různobarevné pláště, šperky dosud nevídaného druhu, drahé kameny a toho všeho mu dal tolik, že císař považoval takové dary za zázrak.*“<sup>162</sup> Boleslav Chrabrý doprovodil císaře až do Magdeburgu, kde společně oslavili Květnou neděli.<sup>163</sup>

Více než průběh hnězdenského sjezdu jsou zajímavější důvody, které vedly Otou III. právě do Hnězdna. Proč se chtěl císař setkat právě s polským vládcem? V písemných pramenech se můžeme dočíst o císařově zbožné pouti k hrobu jeho přítele Vojtěcha.<sup>164</sup> To byl jistě jeden z důvodů, proč se Ota vydal na tuto cestu. Zajímavější jsou jeho politické motivy. To, že tak významná osobnost navštívila polského vládce, je jev zcela nevídaný. K takovému setkáním docházelo sporadicky.<sup>165</sup> Svědčí to snad o samotném smýšlení Oty III.? Vždyť za krátkou dobu svého samostatného panování podnikl takovouto pout' hned dvakrát. Tomu, abychom se více dozvěděli o císařových úmyslech, nám brání nedostatečné množství pramenů a jejich malá výpovědní hodnota.

---

<sup>161</sup> *Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon*, s.185.

<sup>162</sup> *Galli chronicon*, s.401.

<sup>163</sup> STRZELCZYK, Jerzy: *Setkání v Hnězdně a založení hnězdenského arcibiskupství*, s.174.

<sup>164</sup> Především Dětmar z Merseburgu a Gall Anonym.

<sup>165</sup> STRZELCZYK, Jerzy: *Oton III i zjazd gnieźnieńskim*, s.78.

Pravděpodobně nejjednodušší odůvodnění Otovy cesty do Hnězdna je prostý fakt, že jel navštívit hrob svého přítele Vojtěcha. Písemné prameny tento důvod potvrzují. Otázkou zůstává, proč se císař rozhodl k tomuto aktu až tři roku po mučednickově smrti, o které dostal zprávu nejpozději na podzim roku 997.<sup>166</sup> Další otázkou je, proč Oto nenavštívil Hnězdno v nějaký významný církevní svátek. Jestliže měla jeho cesta za cíl uctění památky, hodilo by se k tomu spíše období spojené s Vojtěchovou smrtí nebo jiným svátkem. Odpovědí na tyto otázky může být jen to, že císař měl i jiné úmysly než navštívit přítelův hrob.

Dalším možným argumentem je fakt, že Boleslav Chrabrý hrál důležitou roli ve válce s Polabskými Slovy. Císař hledal spojence proti možné koalici Slovanů z Polabí a Čechů. Piastovské Polsko bylo nejvhodnějším kandidátem. Poláci samotní měli možnost využít mocného partnera, díky kterému mohli vést svou expanzi směrem k ústí Odry a na další území obývané Polabskými Slovy.<sup>167</sup> Na to, abychom celou situaci správně posoudili, musíme se podívat hlouběji do historie komplikovaných politických vztahů v této části Evropy.

Když se v roce 940 podařilo východofranckému králi Otovi I. podmanit si slovanské kmeny na středním Labi, začal proces christianizace Polabanů a jejich začleňování do politického systému říše. Po těchto kmenech přišli na řadu Lužané a Slubjané, které porazil v roce 963 markrabí Gero<sup>168</sup>. Hranice říše se tak dostala až k zájmovým sférám knížete Měška I. Dětmara z Merseburgu nás informuje o tom, že Měšek platil císaři tribut. Pravděpodobně si tak zajišťoval pronikání na území Lubušska a Předních Pomořan.<sup>169</sup>

V té době se začal formovat kmenový svaz Luticů, který ohrožoval všechny sousední křesťanské země. Tento nový element sblížil císaře Otu II. a polského knížete Měška I, a to zejména v roce 983, kdy došlo k velkému povstání Polabských Slovanů. Toto povstání vedli Lutici, ke kterým se později přidali Obodrité. Lutici svrhli císařskou vládu na svém území na téměř 150 let. Říše musela řešit svoje vnitřní problémy, především souboj bavorské opozice s vládnoucí saskou dynastií, a proto se v plné míře nesoustředila na události ve středním Polabí. Východní spojenec jim přišel vhod. Především Sasové se snažili obnovit svůj vliv ve

---

<sup>166</sup>URBAŃCZYK, Przemysław.: *Trudne początki Polski*, s.247.

<sup>167</sup>Tamtéž. s. 243.

<sup>168</sup>Gero (kolem 900-965). byl zřejmě velmi významným mužem, což můžeme usuzovat z toho, že ve funkci markraběte východní marky dostal přednost před bratrem Oty I. Siegfriedem. Účastnil se bojů proti Polabským Slovanům, které porazil v roce 963. Po jeho smrti byla východní marka rozdělena.

<sup>169</sup>COLLINS, Roger: *Evropa raného středověku 300-1000*. Praha 2005, s.389.

středním Polabí. Nejvíce se v pohraničí realizovali tamější markrabí.<sup>170</sup> Někteří z nich se dynasticky spojili s polskými spojenci. Tuto politiku začal uplatňovat Dietrich<sup>171</sup>, který po smrti kněžny Dobravy oženil svou dceru Odu s Měškem I. Nebyl to jediný sňatek. Zřejmě v roce 985 byl i Měškův syn Boleslav oženěn s dcerou míšeňského markrabího Rikdaga<sup>172</sup>. Čtvrtou ženou Boleslava Chrabrého se stala roku 1018 Oda<sup>173</sup>, nejmladší dcera míšeňského markrabího Ekkeharda. Do říše byla roku 1002 provdána Regelinda<sup>174</sup>, dcera Boleslava Chrabrého. Jejím manželem se stal nejstarší syn markraběte Ekkeharda Hermann<sup>175</sup>.

Společnými nepřáteli císaře a Poláků byli Lutici. S nimi udržovali dobré vztahy Češi. Ti se tak snažili alespoň částečně kompenzovat svou závislost na císařství.<sup>176</sup> Měšek I. se pokusil napjaté vztahy mezi Poláky a Čechy zvrátit a v roce 965 dosáhl spojení s českými knížaty. K tomuto kroku ho přivedla válka, kterou vedl se saským hrabětem Wichmanem v roce 963 nebo 964. Ten se spojil s Lutici. Společně se snažili zabránit Měškově expanzi k ústí Odry a pobřeží Baltu. Spojenectví Čechů a Poláků znamenalo významný převrat v politické situaci ve střední Evropě. Vzájemná dohoda byla stvrzena sňatkem Měška I. a sestry českého knížete Boleslava II. Dobravy. Společně s Boleslavem II. využil polský kníže bezvládní v říši v letech 973 a 983, aby se přiklonili na stranu bavorské opozice, kterou zastupoval Jindřich II<sup>177</sup>.

---

<sup>170</sup>EICKHOFF, Ekkehard: *Theophanu und der König: Otto III. und seine Welt*. Stuttgart 1997, s.203-204.

<sup>171</sup>Dietrich (?-985). Po Gerově smrti v roce 965 se stal markrabím saské části východní marky. V roce 983 měl bránit Brenny proti útoku Polabských Slovanů, který se mu nepodařilo odrazit. Z města nakonec uprchl. Měl syna Bernarda a tři dcery.

<sup>172</sup>Rikdag (?-985). Od roku 978 byl míšeňským markrabím. V roce 984 byl z Míšně vyhnán českým knížetem Boleslavem II. Měl nejméně dvě dcery. Starší Gerburga se stala abatyší v klášteře v Quedlinburgu, mladší, jejíž jméno není známo, byla provdána za polského knížete Boleslava Chrabrého.

<sup>173</sup>Oda (před 1008-1025). Nejmladší dcera míšeňského markraběte Ekkeharda se stala čtvrtou manželkou polského knížete Boleslava Chrabrého.

<sup>174</sup>Regelinda (kolem 989-1016). Dcera Boleslava Chrabrého a jeho manželky Emnildy byla provdána v roce 1002 za syny míšeňského markraběte Ekkeharda Hermanna.

<sup>175</sup>Hermann (kolem 980-1038). Od roku 1009 působil jako míšeňský markrabě. V roce 1002 byl oženěn s dcerou polského knížete Boleslava Chrabrého Regelindou.

<sup>176</sup>STRZELCZYK, Jerzy: *Zahraničněpolitické vztahy prvních Piastovců*, s.188.

<sup>177</sup>Jindřich II. (951-995). Tento bavorský vévoda byl vnukem Jindřicha I. Ptáčníka a tedy bratrancem Oty II. Za podpory Měška I. a Boleslava II. chtěl se zmocnit císařského trůnu. To se mu však nepovedlo. Nakonec byl Otou II. zajat.

Postupem času však ztrácelo spojení na významu, a to zejména po smrti Dobruvy v roce 977. Je pravdou, že před tímto rokem docházelo k odlišnostem v politických postojích Polska a Čech k říši. Po smrti Oty II. sice obě knížectví podpořili bavorskou opozici. Měšek I. se nakonec přiklonil na stranu regentky Theofanu, která vládla za nezletilého syna Otu. Na tento politický směr navázal i jeho syn Boleslav Chrabrý. Dětmar z Merseburgu o tom píše: „V té době vznikly spory mezi Měškem a Boleslavem a oba si navzájem velmi škodili, Boleslav si přizval na pomoc Lutice, kteří byli vždy věrní jemu a jeho předkům. Měšek naopak hledal pomoc u císařovny.“<sup>178</sup> S pomocí svých saských spojenců zahájil Měšek I. expanzivní politiku. Roku 999 obsadil Malopolsko s centrem v Krakově. Poté se jeho cílem stalo Slezsko. Obě tato území vydobyl na Čechách, což velice zhoršilo vztahy mezi oběma knížectvími. Nepřátelství vyvrcholilo ve chvíli, kdy Boleslav Chrabrý obsadil Čechy a Moravu a dosadil na trůn vlastního vládce.

V roce 994 proběhlo další povstání Polabských Slovanů. Proti nim vytáhl Ota III, který v tomtéž roce usedl na trůn. Spolu s ním se tažení zúčastnili Boleslav Chrabrý i budoucí český kníže Boleslav III. Dalším účastníkem byl Soběslav<sup>179</sup>, syn vládce Libice Slavníka.<sup>180</sup> V Čechách mezitím byla Libice přepadena a přítomní Slavníkovci povražďeni. Boje s polabskými Slovy byly ukončeny v říjnu roku 995. V době, ve které se císař vydal na hnězdenský dvůr, nebyla lutická hrozba již natolik závažná, aby se jí na sněmu přespříliš zabývali.

To, že Ota III. hledal spojence, nebylo jistě hlavním důvodem událostí v Hnězdně v roce 1000. V literatuře jsou nejčastěji uváděny dva důvody císařovy poutě. Jde o založení hnězdenského arcibiskupství a korunovace Boleslava Chrabrého. Pochybnosti, které vznikají při interpretaci těchto dvou možných záměrů Oty III., vyvolává především různé podání

---

<sup>178</sup>Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon, s. 132.

<sup>179</sup>Soběslav (? – 1004). Byl zřejmě nejstarším synem Slavníka a jeho manželky Střezislavy. Jeho jméno známe z opisů na slavníkovských denárech a z kroniky Dětmara z Merseburgu. Po otcově smrti v roce 981 se ujal vlády nad slavníkovskou doménou. Vedl zřejmě politiku proti Přemyslovcům, což vedlo k napjatým vztahům mezi oběma rody. Roku 995 vytáhl s vojenskými oddíly na pomoc Otovi III. ve válce proti Obodritům. V té době napadla přemyslovská družina jeho rodné sídlo Libici a došlo k vyvraždění členů jeho rodiny. Po této události se Soběslav již domů nevrátil. Podle Canapariovy i Brunovy legendy našel útočiště u polského knížete Boleslava Chrabrého. Soběslav se vrátil do Čech až roku 1003, kdy se účastnil tažení na Prahu, vedené polským knížetem Boleslavem Chrabrým. Zemřel pravděpodobně na začátku září roku 1004 při útěku z Prahy, kterou znovu dobyli Češi.

<sup>180</sup>KLÁPŠTĚ, Jan: *Rok tisíc a tři sta navíc*. In: Dějiny a současnost 25, č. 1, 2003, s. 7.

hnězdenského sjezdu v písemných pramenech. Hlavními informátory o této události jsou kronikáři Dětmar z Merseburgu a Gall Anonym. Jejich výpovědi se ale v klíčových momentech od sebe liší natolik, že není možné jednoznačně určit, o čem se přesně za hradbami Hnězdna jednalo. Důvody toho, že se oba kronikáři neshodli, jsou záměry, které při psaní svých kronik sledovali. Přestože je kronika Dětmara z Merseburgu starším pramenem, není možné opomenout její dobové zabarvení. Dětmar psal v době, kdy říše nebyla Polsku příliš nakloněna. Nemůžeme se tedy divit tomu, že ve svém vyprávění mohl některé údaje zatajit. Můžeme se však domnívat, že se mu dostaly do ruky listiny vystavené během císařovy cesty. Díky nim byl Dětmar informován o průběhu císařovy poutě. Politickými záměry se mohl řídit i Gall Anonym, jehož kronika vznikla v době vlády Boleslava Křivoústého.

Zatímco Dětmar se zaměřuje zejména na církevní charakter císařovy návštěvy, Gall uvádí i další záměr, který přivedl Otu do Hnězdna. Informuje nás o tom, že císař, který byl unesen nádherou uvítacího ceremoniálu, se rozhodl povýšit svého hostitele a vložil Boleslavovi na hlavu svůj císařský diadém jako zástavu spojenectví a přátelství. Dále mu věnoval hřeb z Kristova kříže a kopí svatého Mořice. Podle vyprávění Galla k tomu došlo takto: *„A sňal [Ota III.] ze své hlavy císařskou korunu, vložil ji na hlavu Boleslavovu na znamení přátelství a místo vítězné korouhve mu dal darem hřeb z kříže Páně a kopí svatého Mořice. Boleslav mu na oplátku daroval rámě svatého Vojtěcha. I byli onoho dne spjati takovou láskou, že císař ho ustanovil bratrem a spolupracovníkem říše a nazval ho přítelem a spojencem lidí římského. Nad to ještě postoupil do pravomoci jeho a jeho nástupců veškeré církevní hodnosti, jež příslušely říši v království polském nebo jiných barbarských zemích, které byly nebo budou jím podrobeny.“*<sup>181</sup> Gallovo vyprávění působí, jakoby císař reagoval spontánně, což je velice nepravděpodobné.

Jak už bylo řečeno, oba kronikáři zaznamenali jiný aspekt setkání v Hnězdně. Z nich pak vychází německá (z Dětmara z Merseburgu) a polská (z Galla Anonyma) historiografická tradice. Pro polské historiky bylo vždy podstatné propůjčení královské hodnosti Boleslavu Chrabrému v roce 1000. Často zapomínali, že polský kníže poté marně usiloval v Římě o korunovaci a že byl nakonec korunován roku 1025 těsně před svou smrtí. O této zprávě víme jen z pramenů, které byly napsané mimo polské území. Dětmar ve své kronice o korunovaci mlčí. To, že se Boleslav nakonec stal králem, je nepochybné. K mnoha hypotézám, které byly

---

<sup>181</sup>Galli chronicon, s.401.

k tomuto tématu vysloveny, náleží i tzv. „lenní teorie“. Podle ní byl Boleslav jmenován císařským vazalem, nebo byl jeho dřívější vazalský vztah potvrzen. Další hypotézou je tzv. „patricijská teorie“, podle níž se stal Boleslav Chrabrý římským patricijem. Za poněkud nepravděpodobnou považují tzv. „teorii místodržícího“. Zde hraje Boleslav roli místodržícího v Polsku nebo dokonce v celém císařství. Polský vládce měl být jmenován regentem a nástupcem Oty III. Historikové dále uvažují nad skutečnou korunovací nebo nad nějakou její „oslabenou“ formou. To by znamenalo, že v Polsku proběhla světská část tohoto aktu a církevnímu posvěcení došlo až za přítomnosti papeže. Této poslední a podle mého názoru nejpravděpodobnější teorii se přiklonil J. Fried. Proti ní se vyslovil především G. Labuda, který zdůrazňuje, že korunovací nezávisle na sobě vykonával jak císař, tak i papež a že v obou případech měla stejnou platnost.

Můžeme si klást otázku, zda odlišnost obou kronikářů nezobrazuje různé záměry obou vládců. Boleslav Chrabrý jistě toužil po královském titulu stejně jako po církevní nezávislosti své země. Ota III., který si přál obnovu římského impéria, mohl hledat mocného spojence na východě. Korunovací v plánu zřejmě neměl.<sup>182</sup>

Postavou v pozadí zůstává papež Silvestr II. Je téměř nemožné, aby tento spojenec Oty III. byl stranou od událostí v Hnězdně. Stejně jako v případě hnězdenského setkání ani zde nám prameny příliš neosvětlují, jakou roli hrál v tomto procesu. V písemných pramenech je zaznamenána jen jedna stopa, která nás vede k tomu, že byl papež zainteresován v založení hnězdenského arcibiskupství. Jde o papežskou listinu z roku 999, kde je Vojtěchův bratr Radim podepsán jako *archiepiscopus sancti Adalberti martyris*. Z toho můžeme usoudit, že tuto hodnost získal právě od papeže Silvestra II. při svém pobytu v Římě. Silvestra II. rovněž považujeme za iniciátora napsání vojtěšských legend, a to především Canapariovy.<sup>183</sup>

Ať už byli záměry účastníků hnězdenského setkání jakékoliv, důležité jsou výsledky, které činí tento sněm výjimečným. Z hlediska Polska znamenalo zformování diecézní struktury. Dalším přínosem byla nezávislost polské církve a uznání práva polských vládařů propůjčovat církevní úřady. Také v císařově koncepci *renovatio imperii* hrálo toto setkání důležitou roli. Bohužel brzká smrt Oty III. nám zabránila blíže pochopit jeho záměry. Jeho nástupce zavedl vůči Polsku zcela odlišnou politiku, proto nám důsledky Otova jednání unikají.

---

<sup>182</sup>STRZELCZYK, Jerzy: *Oton III i zjazd gnieźnieńskim*, s.86.

<sup>183</sup>BARONE, Giulia: *Wkład Sylwestra II w „spotkanie gnieźnieńskie“ (9 marca 1000)*, s.58.

#### **4.4. Založení hnězdenského arcibiskupství z církevně právního pohledu**

Samotné založení arcibiskupství nebylo snadným procesem. Jak vypráví kronikář Děttmar z Merseburgu: „Bez váhání zde zřídil [Oto III.] arcibiskupství – doufám, že podle práva, avšak bez souhlasu řečeného biskupa, jehož diecézi byla celá tato země podřízena.“<sup>184</sup> Tím biskupem byl Unger<sup>185</sup>. Tento pochybný tón se dá vysvětlit tím, že Děttmar svou kroniku psal v době, kdy říše nebyla Polsku příliš nakloněna. Sám kronikář zatajuje informaci o tom, že členem císařského doprovodu v Hnězdně byl Vojtěchův nevlastní bratr Radim.<sup>186</sup> Jeho přítomnost lze vyvodit jen z toho, že ho Děttmar představuje jako nového arcibiskupa. Více než o Radimovi se dočítáme o jiném církevním činiteli. Je jím poznaňský biskup Unger.

Abychom blíže pochopili, kdo byl Unger a jako roli v tomto procesu hrál, musíme se podívat na samotné počátky církevní organizace v Polsku. Existuje několik modelů, které nám tuto situaci přibližují. Prvním biskupem v Měškově knížectví a Ungerovým předchůdcem byl Jordan. Nevíme zcela jistě, jak přesně jeho biskupství charakterizovat. Nejčastěji se přijímá myšlenka, že šlo o misijní biskupství, které podléhalo přímo papežské stoli. Šlo tedy o jakési přechodné biskupství, které mělo svou činnost zaměřit na šíření křesťanství v čerstvě pokřtěném polském státě.<sup>187</sup> Další možné řešení je, že toto biskupství podléhalo magdeburskému arcibiskupství. Tato možnost se jeví jako nepravděpodobná. Magdeburské biskupství by jistě podniklo nějaké kroky proti tomu, aby bylo jeho biskupství přiděleno novému hnězdenskému arcibiskupství. Poznaňské biskupství nebylo v první fázi podřízeno hnězdenské metropoli. To však bylo spíše zásluhou tamějšího biskupa Ungera než zásahem z Magdeburgu. Historici uvažují i nad další možností. Poznaňské biskupství mohlo existovat zcela samostatně. Nebylo tedy závislé na žádném ze sousedních arcibiskupství<sup>188</sup>. To znamená, že bylo podřízeno přímo Římu. S touto teorií přišel J. Nowacki, který se odvolával na obdobnou situaci při zakládání volyňského biskupství. To vzniklo roku 1140. Aby se zabránilo sporům, které by mezi sebou mohly mít okolní církevní metropole o správu nad

---

<sup>184</sup>*Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon*, s.184.

<sup>185</sup>Unger (?-1012). Nejprve působil jako opat v klášteře v Memleben v Durynsku. V roce 982 nebo 983 se stal druhým polským biskupem.

<sup>186</sup>HEHL, Ernst-Dieter: *Založení hnězdenského arcibiskupství z církevněprávního pohledu*, s.175.

<sup>187</sup>LABUDA, Gerard: *Studie nad początkami państwa polskiego*, s.466- 467.

<sup>188</sup>Kromě Magdeburgu mohlo jít o Mohuč nebo Salcburk.

nově vzniklým biskupství, podléhala tato diecéze přímo papežské stolici.<sup>189</sup> Bohužel tato analogie není dostatečným důkazem, že poznaňské biskupství mělo podobný osud. Je třeba najít k tomuto tvrzení oporu v pramenech.<sup>190</sup>

Žádný z pramenů nepodporuje ani jedno z tvrzení, proto je těžké určit, jak fungovala církevní struktura v Měškově knížectví před založením hnězdenského arcibiskupství. Ungerovo postavení zůstává pořád skryté pod rouškou tajemna. Existuje však jeden písemný pramen, který nám poodkrývá, jaký měla postava druhého polského biskupa význam. Tím pramenem je kronika Dětmara z Merseburgu.

Vyprávění kronikáře Dětmara se soustřeďuje především na tři osoby. Jsou jimi Ota III., Boleslav Chrabrý a Unger. Dětmar nazývá Ungera *episcopus eiusdem urbis*, tedy biskupem tohoto města. Ve své kronice píše: „*Místní biskup Unger ho přijal s velkou úctou a doprovodil jej do kostela.*“<sup>191</sup> Toto označení má církevně právní konsekvence. Je proti právu, aby biskupovi bylo odebráno město a předáno někomu jinému. S takovouto změnou by musel příslušný biskup souhlasit. Tento Ungerův nesouhlas lze vyvodit z toho, že novému arcibiskupovi byla podřízena kolobřežské, vratislavské a krakovské biskupství, nikoli Ungerovo biskupství v Poznani.

To, že nebylo možné proti vůli příslušného biskupa změnit hranice jeho diecéze, dokládá příklad, který se stal před necelým půl stoletím v Magdeburgu. Zde se halberstadtský biskup 13 let zdráhal udělit souhlas ve prospěch nového arcibiskupství. Teprve po jeho smrti získal Ota I. souhlas nového biskupa. Ani ten se však nevzdal svých práv v merseburské oblasti. Právo biskupa nemohla zrušit ani papežská privilegia, které císař získal v letech 962 a 967. Stejného práva využil i mohučský biskup, jenž odmítal vyčlenit Magdeburg ze své diecéze. Teprve po jeho smrti mohlo být arcibiskupství v říjnu roku 968 založeno.<sup>192</sup>

Jak se zdá, Ota III. tuto zásadu dodržel tím, že Ungerovo biskupství nepodřídil pravomoci nového hnězdenského arcibiskupství. Je možné vyvodit i další důsledky, které souvisely s Ungerovým nesouhlasem. Radím jako nový arcibiskup nemohl v Hnězdně působit, protože v každém jeho rozhodnutí by se odrážel stín pochybností s legitimitou arcibiskupství. Ernst-Dieter Hehl z toho vyvozuje, že to bylo důvodem, proč nemohl pomazat

---

<sup>189</sup>NOWACKI, Józef: *Dzije Archidiecezji Poznańskiej*. Poznań 1959, s.33.

<sup>190</sup>LABUDA, Gerard: *Studie nad początkami państwa polskiego*, s.468.

<sup>191</sup>*Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon*, s.185.

<sup>192</sup>HEHL, Ernst-Dieter: *Založení hnězdenského arcibiskupství z církevněprávního pohledu*, s.175.

Boleslava Chrabrého povýšeného na krále. Pokud by se uplatnil tento princip, mohla by být korunovace prohlášena za neplatnou.<sup>193</sup>

Církevně právní problémy v Hnězdně skončily obdobně jako v uvedených příkladech. Pom smrti biskupa Ungera se Poznaň stala sufragánem hnězdenského arcibiskupství.

---

<sup>193</sup>Tamtéž. s. 176.

## 5. Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila objasnit úlohu svatého Vojtěcha při vzniku polského státu. Nejprve jsem se musela zaměřit na Vojtěchův význam v Evropě. Vykoupení a přenesení ostatků mučedníka do Hnězda dalo základ k Vojtěchově kanonizaci. Ta pak za pomoci císaře Oty III. a papeže Silvestra II. byla dokončena v Římě. V Římě a v Hnězdně se začal vytvářet kult svatého Vojtěcha, který se brzy rozšířil do dalších evropských měst. Zásahu na tom měl opět císař Ota III., který se stal hlavním propagátorem kultu. Za jeho přispění vznikly kostely zasvěcené svatému Vojtěchovi v Římě na Tiberském ostrově a v Cáchách. Další kostely vznikaly díky císařovým příznivcům a přátelům. V Čechách se kult svatého Vojtěcha začal šířit později. Na přelomu 10. a 11. století tomu vinou nestabilní politické situace nebyly vhodné podmínky. Největší rozkvět Vojtěchův kult v Čechách zažil po přenesení světcových ostatků z Hnězda do Prahy Břetislavem I.

Význam svatého Vojtěcha pro raně středověké Polsko je možný pozorovat především při založení hnězdenského arcibiskupství. Na místě, kde byly uloženy světcovy ostatky, vznikla nová církevní metropole. Ve své práci jsem se snažila zodpovědět otázku, proč se touto metropolí stalo právě Hnězdo. Podle názorů některých historiků, mezi které patří J. Fried a D. Třeštík, mohlo být povýšeno arcibiskupství v Praze. Arcibiskupství v Hnězdně vzniklo za pomoci císaře Oty III. Ten se vydal v březnu roku 1000 do Hnězda na setkání s polským knížetem Boleslavem Chrabrý. Můžeme se jen dohadovat, s jakými úmysly zamířil císař do Hnězda. Nejpravděpodobněji šlo o propagaci Vojtěchova kultu. Císař získal od Boleslava Chrabrého paži svatého Vojtěcha. Tato relikvie byla umístěna v Římě. Dva prsty z Vojtěchovy paže byly zanechány v Cáchách a v chrámu, který byl založen v bažinách nedaleko Ravenny.

Založení hnězdenského arcibiskupství doprovázely církevně právní problémy, které byly spojeny s poznaňským biskupem Ungerem. Biskup se nechtěl, aby jeho diecéze byla součástí nově vzniklého arcibiskupství. Bez jeho souhlasu tento krok nebyl možný. Kvůli Ungerově postoji vznikla nejistota, zda je hnězdenské arcibiskupství založená v souladu s církevním právem. Tuto pochybnost zmiňuje především kronikář Dětmar z Merseburku. Tato situace se vyřešila až po Ungerově smrti, kdy jeho nástupce souhlasil s přiřazením poznaňské diecéze k hnězdenskému arcibiskupství.

Význam svatého Vojtěcha v polských dějinách nemůžeme omezit pouze na jeho roli v procesu založení hnězdenského arcibiskupství. Tento světec se stal prvním patronem

Polska. Pod jeho patronátem začal vznikat nový středověký stát, jehož svébytnost byla potvrzena korunovaci Boleslava Chrabrého v roce 1025. Svatý Vojtěch byl jedním z těch, kteří otevřeli polským panovníkům bránu do Evropy. Na sklonku 12. století byl sice v některých oblastech kult svatého Vojtěcha nahrazen kultem lokálních světců, ale zachoval si svou důležitost do dnes.

## 6. Seznam pramenů

*Annales Altahenses maiores.* In: MGH SS rer. Germ. N. S. Ed. Bretholz, B., Berlin 1923.

*Annales Hildeheimenses.* In: MGH SS rer. Germ. N. S. Ed. Bretholz, B., Berlin 1923.

Bruno z Quefurtu: *Vita II.* In: MPH 1. Ed. Bielowski, A., Warszawa 1960.

*Cosmae Pragensis Chronica Boemorum.* In: MGH SRG NS II. Ed. Bretholz, B., Berlin 1923.

*Dagome iudex.* In: MPH 1. Ed. Bielowski, A., Warszawa 1960.

Dětmar z Merseburku: *Kronika.* Praha 2008.

*Galli chronicon.* In: MPH 1. Ed. Bielowski, A., Warszawa 1960.

*Hoc autem guo.* In: MPH V. Ed. Bielowski, A., Lwów 1888.

Jan Canaparius: *Vita I.* In: MPH 1. Ed. Bielowski, A., Warszawa 1960.

*Kosmova kronika česká.* Ed. Bláhová, M. - Fiala, Z., Praha 1972.

KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech.* Praha 1969.

*Kristianova legenda.* In: FRB I. Ed. Emler, J., Praha 1873.

*Passio sancti Adalberti martyris.* In: MPH 1. Ed. Bielowski, A., Warszawa 1960.

*Post motrem vero.* In: FRB I. Ed. Emler, J., Praha 1872.

*Quatuor immensi.* In: FRB I. Ed. Emler, J., Praha 1873.

*Tempore ille.* In: MHP IV. Ed. Kęczyński, W., Lwów 1884.

*Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon.* In: MGH SS rer. Germ. N. S. Ed. Bretholz, B., Berlin 1923.

*Unter Vorsitz Ottos Word im Königsgericht Abt Hugo von Farfa als Kläger gegen den auf oftmalige Ladung nicht erschienenen Abt Gregor des Klosters der h. Cosmas und Damianus zu Rom mit dem von ihm beanspruchten Celle der h. Maria in Minione unter Verleihung des Bannes investit.* In: MGH DD O II/OIII. Ed. Bretholz, B., Berlin 1923.

## 7. Seznam literatury

BARONE, Giulia: *Wkład Sylwestra II w „spotkanie gnieźnieńskie“ (9 marca 1000)*. In: Milenium synodu – zjazdu gnieźnieńskiego. Ed. Kłoczowski, J. – Pest, C. – Polak, W., Lublin 2001, s.55-70.

COLLINS, Roger: *Evropa raného středověku 300-1000*. Praha 2005.

DĄBROWSKI, Jan: *Dawne dziejopisarstwo polskie*. Ossolineum 1964.

DUDEK, Jaroslaw: *Emperor Otto III's „advent“ at Gniezno in March 1000 as evidence of the presence of the Byzantine ceremonials at the first Piasts' court?* In: *Byzantinoslavica. Revue internationale des études Byzantines* LXIII, 2005, s.117-130.

DUNIN-WASOWICZ, Teresa: *Svatý Vojtěch – patron nové Evropy*. In: *Střed Evropy okolo roku 1000*. Ed. Wiczorek, A.- Hinz, M., Praha 2002, s.298-299.

DUNIN-WASOWICZ, Teresa: *Święty Wojciech i jego najstarszy kult w Europie w świetle badań dawnych i nowych*. In: *Święty Wojciech i jego czasy*. Ed. Żaki, A., Sant-Maurice 1997, s.219-225.

EICKHOFF, Ekkehard: *Theophanu und der König: Otto III. und seine Welt*. Stuttgart 1997.

ELM, Kaspar: *Święty Wojciech z Pragi – mnich, biskup, misjonarz i męczennik*. In: *Milenium synodu – zjazdu gnieźnieńskiego*, s.9-26.

FRIED, Johannes: *Gnesen – Aachen – Rom. Otto III. und der Kult des hl. Adalbert. Beobachtungen zum älteren Adalbertsleben*. In: *Polen und Deutschland vor 1000 Jahren: die Berliner Tagung über den "Akt von Gnesen"*. Hrsg. Borgotte, M., Berlin 2002, s.235-279.

GAWLAS, Sławomir: *Der hl. Adalbert als Landespatron und die frühe Nationenbildung bei den Polen*. In: *Polen und Deutschland vor 1000 Jahre: die Berliner Tagung über den „Akt von Gnesen“*, s.193-233.

HEHL, Ernst-Dieter: *Založení hnězdenského arcibiskupství z církevněprávního pohledu*. In: *Střed Evropy okolo roku 1000*, s.175-176.

HEJBAL, Dušan a kol.: *Bronzová legenda o svatém Vojtěchovi. Legenda Aerea de sancti Adalberti*. Praha 1997.

HENRIX, Hans Hermann: *Adalbert von Prag (um 956 – 23. April 997) – ein europäischer Heiliger*. In: *Adalbert von Prag. Brückenbauer zwischen dem Osten und Westen*. Hrsg. Henrix, H. H., Baden – Baden, 1997, s.9-15.

CHARVÁT, Petr: *Boleslav II. Sjednotitel českého státu*. Praha 2004.

KADLEC, Jaroslav: *Svatovojtěšská úcta v českých zemích*. In: *Svatý Vojtěch. Sborník k mileniu*. Ed. Polc, J. V., Praha 1997, s.42-75.

KLÁPŠTĚ, Jan: *Rok tisíc a tři sta navíc*. In: *Dějiny a současnost* 25, č. 1, 2003, s.7-11.

KARWASIŃSKA, Jadwiga: *Święty Wojciech*. Poznań 1997.

KRZEMIENSKA, Barbara: *Břetislav I. Čechy a střední Evropa v první polovině XI. století*. Praha 1999.

KUCHARZ, Edward: *Ślady św. Wojciecha na opolskiej ziemi*. Opole 1997.

LABUDA, Adam S.: *Czytanie Drzwi Gnieźnieńskich – przekaz i język obrazu*. In: *Tropami świętego Wojciecha*. Ed. Kurnatowska, Z., Poznań 1999, s.235-256.

LABUDA, Gerard: *O badaniach nad zjazdem gnieźnieńskim roku 1000*. In: *Roczniki historyczne* LXVIII, 2002, s.107-156.

LABUDA, Gerard: *Studie nad początkami państwa polskiego*. Poznań 1988.

LABUDA, Gerard: *Święty Wojciech*. Wrocław 2000.

LABUDA, Gerard: *Utworzenie metropolitalnej organizacji Kościoła polskiego na synodzie w Gnieźnie w dniach 9-10 marca 1000 roku*. In: *Milenium synodu – zjazdu gnieźnieńskiego*, s.29-54.

LABUDA, Gerard: *Znaczenie św. Wojciecha dla dziejów Polski*. In: *Tropami świętego Wojciecha*, s.183-194.

LUTOVSKÝ, Michal: *Hnězdenské chrámové dveře*. In: *Historický obzor* 3, 1992, s.26-28.

NOVÝ, Rostislav – SLÁMA, Jiří – ZACHOVÁ, Jana: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*. Praha 1987.

NOWACKI, Józef: *Dzije Archidiecezji Poznańskiej*. Poznań 1959.

POTKAŃSKI, Karol: *Święty Wojciech*. In: *Święty Wojciech w polskiej tradycji historiograficznej: antologia tekstów*. Ed. Labuda, G., Warszawa 1997, s.23-36.

ROKOSZ, Mieczysław: *Pamięć i kult św. Wojciecha-Adalberta w Rymie*. In: *Święty Wojciech i jego czasy*, s.205-217.

ROYT, Jan: *Kult i ikonografie sv. Vojtěcha v Čechách*. In: *Tropami świętego Wojciecha*, s.373-387.

SAWICKI, Tomasz: *Hnězdno*. In: *Střed Evropy okolo roku 1000*, s.166-167.

SLÁMA, Jiří: *Der böhmische Fürst Boleslav II*. In: *Boleslav II. Der tschechische Staat um das Jahr 1000*. Hrsg. Sommer, P., Praha 2001, s.15-42.

STRZELCZYK, Jerzy: *Otton III i zjazd gnieźnieńskim*. In: *Milenium synodu – zjazdu gnieźnieńskiego*, s.71-87.

STRZELCZYK, Jerzy: *Setkání v Hnězdně a založení hnězdenského arcibiskupství*. In: *Střed Evropy okolo roku 1000*, s.173-175.

STRZELCZYK, Jerzy: *Zahraničněpolitické vztahy prvních Piastovců*. In: *Střed Evropy okolo roku 1000*, s.188-189.

ŚMIGIEL, Kazimierz: *Adalberts Grab in Gnesen – Zentrum der Integration Polens und Europas*. In: *Adalbert von Prag. Brückenbauer zwischen dem Osten und Westen Europas*, s.109-126.

ŠOLLE, Miloš: *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*. Praha 1996.

TŘEŠTÍK, Dušan: *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy*. In: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*. Ed. Třeštík, D. – Žemlička, J., Praha 1998, s. 81-108.

URBAŃCZYK, Przemysław.: *Trudne początki Polski*. Wrocław 2008.

VILIKOVSKÝ, Jan: *Versus de passione s. Adalberti – Několik poznámek*. In: Sborník prací FFU Komenského v Bratislavě VI, 1929, s.317-350.

WASILEWSKU, Tadeusz: *Czescy sufragani Boslesława Chrobrego a zagadnienie jego drugiej metropolii kościelnej*. In: Spoleczeństwo Polski średniowiecznej. Zbior studiów. Ed. Kuczyński, S. K., Warszawa 1992, s.35-44.

WITKOWSKA, Aleksandra: *Święty Wojciech w wezwaniach kościołów metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu*. In: Tropami świętego Wojciecha, s.337-354.